

Міністерство освіти і науки України

Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

*Бабічев О. І.,
Дробишева О. А.,
Набока О. В.*

**УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ**

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
непрофільних спеціальностей

Полтава – 2024

УДК 94+17.023.36(477)(072)

Україна в контексті європейської історії та культури :
навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня непрофільних спеціальностей /
авт.-укл. : О. І. Бабічев, О. А. Дробишева, О. В. Набока.
Полтава : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024. 105 с.

Рецензенти:

Корновенко С. В. – доктор історичних наук, професор,
директор науково-дослідного інституту селянства та вивчення
аграрної історії Черкаського національного університету імені
Богдана Хмельницького.

Бадер А. В. – доктор політичних наук, професор,
директор навчально-наукового інституту соціальних і
гуманітарних наук Державного закладу «Луганський
національний університет імені Тараса Шевченка».

Навчально-методичний посібник призначений для самостійного
опрацювання студентами тем відповідно до тематичного плану
робочої програми освітнього компонента «Україна в контексті
європейської історії та культури», вивчення спеціальних текстів та
мультимедійних матеріалів з історії та культури України та
європейських країн, систематизування засвоєних знань, а також
для опанування навичок самостійного аналізу історико-культурних
явищ.

УДК 94+17.023.36(477)(072)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
(протокол № 1 від 30.08.2024 року)*

© Колектив авторів, 2024
© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	5
СТРУКТУРА І ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА	10
ОПОРНІ КОНСПЕКТИ	12
Тема 1: Вступ до курсу «Україна в контексті європейської історії та культури»	12
Тема 2. Територія, населення та адміністративний поділ України в історичній ретроспективі	14
Тема 3. Ранні форми суспільного життя та культури на українських землях	16
Тема 4. Східнослов'янські племена – предки українців у переддень утворення держави	18
Тема 5. Європейське середньовіччя та місце в ньому Київської Русі	20
Тема 6–7. Історичні умови розвитку українських земель у складі Великого князівства Литовського, Польщі. Державно-правове становище України в складі Великого князівства Литовського	23
Тема 8–9. Козацтво як провідна верства українського суспільства	25
Тема 10–11. Особливості цивілізаційного розвитку України і Європи в ХІХ столітті. Народження націй	28
Тема 12–13. Європейський контент у вирі світових воєн ХХ століття	31
Тема 14. Україна після Другої світової війни, повоєнний розподіл світу	34
Тема 15. Державотворчі та євроінтеграційні процеси в Україні в умовах незалежності	37
Тема 16. Російсько-українська війна 2014 –2022 рр.	40
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	42
Семінар 1. Проблема історичної прабатьківщини та основні теорії походження українського народу	42
Семінар 2. Походження слов'ян та їх розселення територією Центрально-Східної Європи	43

Семінар 3. Європейське середньовіччя та місце в ньому Київської Русі	45
Семінар 4. Особливості суспільного устрою українських земель у складі держав Європи	46
Семінар 5. Ренесанс і Реформація в Європі, їх відлуння в Україні	47
Семінар 6. Українське козацтво як видатне явище в європейській історії	49
Семінар 7. Трансформація Європи, встановлення нових державних устроїв. Українська національна революція	51
Семінар 8. Промислова революція в Європі та її вплив на економічну модернізацію на українських землях	52
Семінар 9. Українське національне відродження в ХІХ столітті	53
Семінар 10. Українські землі в першій чверті ХХ століття	54
Семінар 11. Україна в роки Другої світової війни	55
Семінар 12. Україна в повоєнний період	57
Семінар 13. Вплив європейського фактору на державотворчі процеси в умовах незалежності України	58
Семінар 14. Російсько-українська війна 2014–2024 рр.	59
САМОСТІЙНА РОБОТА	60
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ	62
ТРЕНУВАЛЬНІ ТЕСТИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО КОНТРОЛЬНОЇ МОДУЛЬНОЇ РОБОТИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	101

ВСТУП

Від початку XXI століття активний процес інтеграції України до європейського простору виявляється в економічній, політико-правовій та освітній співпраці. Орієнтація України на європейський простір актуалізує проблему підготовки конкурентоспроможних, всебічно розвинених фахівців, які здатні будувати майбутнє України на демократичних європейських цінностях. Вирішення проблеми спонукає до створення та включення до навчальних планів таких освітніх компонентів, які здатні не лише підвищити якість фахової підготовки студентів, але й суттєво вплинути на розширення їхнього світогляду. Саме таким є курс «Україна в контексті європейської історії та культури», спрямований на формування у здобувачів вищої освіти уявлень про соціально-економічні, політичні та культурні процеси України в контексті історико-культурного становлення Європи.

«Україна в контексті європейської історії та культури» – це освітній компонент, спрямований на збагачення і розширення гуманітарної підготовки здобувачів освіти непрофільних спеціальностей у Державному закладі «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Курс передбачає вивчення та узагальнення багатовікового історико-культурного досвіду свого народу, закономірностей політичних, державотворчих, соціально-економічних і культурних процесів, що відбувалися на теренах України, формування уявлення про сучасний стан української державності та українського суспільства, визначення його ціннісних орієнтирів і шляхів розвитку. Навчальна програма являє собою ретроспективу історико-культурного розвитку українських земель у традиційному хронологічному порядку.

Мета освітнього компонента полягає в комплексному висвітленні ключових проблем соціально-економічної, політичної та культурної історії України як частини глобального світу з акцентом на її культурні різноманітності, приклади конфліктів і толерантної поведінки протягом історії, значення

системи знань про минуле України в умовах посилення глобалізації та становлення інформаційного суспільства.

Зазначена мета передбачає вирішення низки *завдань*:

– дати здобувачам освіти знання про основні напрями, тенденції та закономірності становлення й розвитку української державності, розкрити їх органічну єдність і водночас специфіку в контексті європейської цивілізації;

– ознайомити здобувачів освіти із новітніми досягненнями української та європейської історичної науки;

– навчити здобувачів освіти вільно оперувати історичними та культурологічними категоріями й поняттями та розуміти їх генезу;

– сформувати у здобувачів освіти уміння самостійно виявляти, вивчати й аналізувати історичні та культурні процеси, події та явища;

– виховувати у здобувачів освіти почуття патріотизму, пошани до історичного минулого свого народу.

Відповідно до освітніх програм і навчальних планів спеціальностей курс «Україна в контексті європейської історії та культури» належить до обов'язкових освітніх компонентів загального циклу підготовки. Для здобувачів денної та заочної форм навчання передбачено 5 кредитів (150 годин), з яких 60 годин – аудиторні заняття, 90 годин – самостійна робота. Тому зміст запропонованого навчально-методичного посібника скерований на самостійне опрацювання студентами тем відповідно до тематичного плану робочої програми, вивчення спеціальних текстів та мультимедійних матеріалів з історії та культури України та європейських країн, систематизування засвоєних знань, а також на опанування навичок самостійного аналізу історико-культурних явищ.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**:

– розмаїття та унікальність культури суспільства на різних етапах його розвитку, відмінності між людьми;

– основні події українського та європейського історичного минулого, зв'язки України та європейського світу;

– основні напрями, тенденції та закономірності становлення й розвитку української державності, їх органічну єдність і водночас специфіку в контексті європейської цивілізації;

уміти:

– оцінювати історичну інформацію в соціально-політичних та історичних питаннях;

– критично оцінювати достовірність, надійність інформаційних джерел на прикладі історичних матеріалів;

– взаємодіяти, ураховуючи культурні цінності та особистісні відмінності співрозмовників;

– застосовувати в повсякденній діяльності метод критичного аналізу щодо суспільно-політичних перетворень в Україні порівняно з європейськими країнами на різних етапах історичного розвитку,

– визначати політичні й культурні зв'язки України з країнами Європейського Союзу на сучасному етапі;

– розглядати явища сучасної культури як результат історичного поступу українців та інших народів, які живуть на території України.

Результати навчання:

– здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях;

– здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);

– здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

– здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології;

– здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій;

– використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

– здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом історичної науки;

– здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому;

– здатність збирати, аналізувати та узагальнювати соціальну інформацію.

Основні форми навчальної роботи:

Вивчення курсу передбачає повне, часткове або опосередковане формування загальних компетентностей, які складають важливе підґрунтя професійної компетентності фахівців різного профілю. Навчальний курс побудовано на основі єдності аудиторної та позааудиторної роботи, сполучення індивідуальних та групових форм навчальної діяльності.

Лекція передбачає безпосередній контакт викладача з аудиторією, організацію діалогу з метою з'ясування рівня орієнтованості й пізнання студентів з проблем курсу, ступінь їх готовності до сприйняття матеріалу.

Семінарське заняття передбачає детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень курсу та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідних завдань, вправ. Проведення семінарських занять передбачає використання таких форм та методів роботи, як кейс-метод, дискусія, мозковий штурм, робота у малих групах тощо.

Самостійна робота – це самостійна діяльність студента, яку викладач планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем викладача. Зміст самостійної роботи за темами визначений робочою програмою навчальної дисципліни.

У процесі роботи за курсом студенти мають працювати з інформацією з різних джерел, зокрема з використанням мережі Інтернет, виконувати усні та письмові завдання, брати участь у виконанні навчальних проєктів. Теми занять та презентацій пов'язані із темами модулів, у межах яких здійснюється навчання.

Форма контролю – **екзамен**.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
A	90-100	5 (відмінно)	5 /відмінно/ зараховано
B	83-89	4 (добре)	4 /добре/ зараховано
C	75-82		
D	67-74	3 (задовільно)	3 /задовільно/ зараховано
E	60-66		
FX	21-59	2 (незадовільно)	не зараховано

Критерії оцінювання (максимально можлива кількість балів, які може отримати здобувач вищої освіти за кожен вид навчальної діяльності з освітнього компонента, з урахуванням 100-бальної системи оцінювання)

Вид діяльності	Критерії оцінювання	Бали
Виконання завдань семінарських занять №1–14	Усі завдання виконані вчасно, обґрунтовані, повні, правильні, з використанням основної та додаткової літератури, носять творчий характер	0-56
Виконання блоку завдань для самостійного опрацювання	Усі завдання виконані вчасно, обґрунтовані, повні, правильні, з використанням основної та додаткової літератури, носять творчий характер. Представлені вчасно для перевірки викладачем	0-24
КМР № 1	Представлено правильні й повні відповіді на тестові завдання модульного контролю	0-10
КМР № 2	Письмова контрольна робота	0-10
Усього за курс		100

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

№	Змістові модулі та їхня структура	денна форма навчання					заочна форма навчання				
		загальна кількість	лекції	практичні заняття	лабораторні роботи	самостійна робота	загальна кількість	лекції	практичні заняття	лабораторні роботи	самостійна робота
1.1.	Вступ до курсу «Україна в контексті європейської історії та культури»	10	2			8					12
1.2.	Територія, населення та адміністративний поділ України в історичній ретроспективі	10	2			8					12
1.3.	Ранні форми суспільного життя та культури на українських землях	10	2	2		6					12
1.4.	Східнослов'янські племена – предки українців у переддень утворення держави	12	2	2		8	2	2			12
1.5.	Європейське середньовіччя та місце в ньому Київської Русі	12	2	2		8					12
1.6.	Історичні умови розвитку українських земель у складі Великого князівства Литовського, Польщі	14	4	4		6					12

1.7.	Козацтво як провідна верства українського суспільства	16	4	4		8		2	2		10
1.8.	Особливості цивілізаційного розвитку України і Європи в XIX столітті. Народження націй	16	4	4		8					10
1.9.	Європейський контент у вирі світових воєн XX століття	14	4	4		6					12
1.10.	Україна після Другої світової війни, повоєнний розподіл світу	12	2	2		8					12
1.11.	Державотворчі та євроінтеграційні процеси в Україні в умовах незалежності	12	2	2		8		2			12
1.12.	Російсько-українська війна 2014–2024 рр.	10	2			8		6	4		12
	ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ ГОДИН	150	32	28		90	150	6	4		140

ОПОРНІ КОНСПЕКТИ

Тема 1: Вступ до курсу «Україна в контексті європейської історії та культури»

План:

1. Предмет, завдання, історична періодизація та її головні завдання.
2. Джерела та методи. Історіографія.

Основні поняття теми: предмет вивчення історії, історична періодизація, історичні джерела, методи дослідження історичних фактів, історіографія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є розвиток людства в межах географічно та історично окреслених регіонів «Європа» та «Україна», історичні й культурні паралелі його існування. Одразу необхідно визначити, що в світовій історичній науці немає чітких визначень цих двох понять і межі між ними. Кожне з них можемо сприймати з різних поглядів – географічного, історичного, культурного. Важливим компонентом розуміння цих термінів є історичний контекст, адже в різні епохи ці поняття мали різний, часом відмінний зміст.

Завдання навчальної дисципліни – на основі історичних фактів і документів створити комплексне бачення історичного процесу на території України як складника загальноєвропейського простору.

Основним компонентом вивчення історії є історична періодизація – поділ усього часу існування людства на періоди відповідно до конкретних історичних тенденцій, які переважали в межах кожного з них.

Важливими факторами періодизації європейської історії та історії України є те, що незважаючи на різні принципи періодизації, обидві схеми виокремлення періодів корелюються між собою. Ця тенденція лише підтверджує те, що Україна

в історичному розвитку була надзвичайно пов'язаною з історичними процесами в Європі.

Як і кожна історична дисципліна, запропонований навчальний курс заснований насамперед на аналізі різноманітних джерел. Особливістю розвитку історичної науки на сучасному етапі є те, що в науковому обігу може паралельно існувати кілька поглядів на одну й ту саму наукову проблему чи подію. Такі точки зору мають назву наукового нарративу, тобто розповіді, яку веде конкретний історик, про своє бачення тієї чи іншої події.

Найважливішими серед принципів дослідження є історизм та об'єктивність. При цьому історики намагаються залучити якомога ширше коло джерел.

Важливим компонентом вивчення історії є історіографія – комплекс досліджень історичної літератури, присвяченої розкриттю певної історичної теми або групи тем. Історіографія включає науковий аналіз певної проблеми в сукупності з аналізом джерел та дає змогу створити загальне уявлення про дослідження проблеми.

Тема 2. Територія, населення та адміністративний поділ України в історичній ретроспективі

План:

1. Проблема історичної прабатьківщини та основні теорії походження українського народу.
2. Походження та еволюція понять «Русь», «Україна», «Мала Русь», «Малоросія», «українець», «козак».
3. Історико-етнографічне районування України.

Основні поняття теми: прабатьківщина слов'ян, теорії походження українського народу, поняття «Русь», «Україна», «Мала Русь», «Малоросія», «українець», «козак».

Проблема прабатьківщини слов'ян є складною і загальноприйнятного розв'язання не має. Вона вирішується головним чином на основі лінгвістичних та археологічних даних.

У науковій літературі було створено понад десять концепцій стосовно локалізації прабатьківщини слов'ян. Їх умовно можна звести до трьох основних груп: дунайська, яку пов'язують з ім'ям літописця Нестора (XII ст.), гіпотеза автохтонного походження слов'ян. Автори Баварської хроніки висунули ідею щодо місцевого походження слов'ян.

Вісло-Дніпровська концепція, засновником якої був чеський славіст Л. Нідерле, локалізувала прабатьківщину між басейном середньої Вісли і Карпатами на заході, Нарвою й Прип'яттю на півночі, середнім Дніпром на сході та Верхнім Бугом на півночі (з центром на Волині).

Отже, можна стверджувати, що праслов'яни принаймні з часу виділення їх з індоєвропейської спільноти змінювали час від часу місце свого проживання.

За сучасними уявленнями, територія етнокультурної кристалізації слов'ян визначається як смуга вздовж межі лісової та лісостепової зон, між Віслою на заході та Дніпр-Донським межиріччям на сході. У межах цього регіону упродовж кінця I тисячоліття до н.е. – I тисячоліття н.е. простежується низка

нетипово пов'язаних між собою археологічних культур, у носіях яких вбачають власне ранньоісторичність і слов'ян, і їхніх безпосередніх попередників. Гіпотези щодо іншого розташування «прабатьківщини» слов'ян на тепер становлять виключно історіографічний інтерес.

Історія слов'янських земель у докиївські часи – це історія панування тимчасових союзів племен Великого степу, які стали предками сучасних слов'янських, тюрських, угро-фінських народів Євразії, а також історія постійної взаємодії з племенами, які стали предками сучасних романо-германських народів. Саме ця мішанина народів і культур, заснована на місцевій стародавній доісторичній культурній і світоглядній основі, народила людей, які стали називати себе слов'янами. Слов'яни, так само як і інші предки і пращури, під різними назвами становлять важливий складник населення Європи і Великого Євразійського степу.

Язичництво є досить невизначеним терміном, що свого часу виник у церковному середовищі для позначення всього нехристиянського. Хронологічні рамки слов'янського язичництва надзвичайно широкі – своїми коренями воно сягає в кам'яний вік, а його пережитки можуть зберігатися до XIX – початку XX ст.

Перше релігійне нашарування в давньослов'янському язичництві складають обряди і вірування прадавнього населення лісостепової смуги України. Цей шар відповідав розвинутому анімізму і складався частково з духів природи, першоосновою їх виникнення був страх; формується демонологічний світ.

Другий шар у язичництві давніх слов'ян деякі дослідники пов'язують із впливом трипільської культури; IV–III тисячоліття до н.е. у межиріччі Дніпро – Дністер. Цей шар увібрав релігійні вірування і культуру, пов'язані з раннім землеробством, з шануванням божеств родючості та врожаю.

Тема 3. Ранні форми суспільного життя та культури на українських землях

План:

1. Поява і розселення людей на території сучасної України.
2. Найдавніші хлібороби та скотарі на землях України.
3. Кіммерійці, скіфи, сармати та українських землях.
4. Антична цивілізація та її вплив на становлення української культури.

Основні поняття теми: кіммерійці, скіфи, сармати, готи, болгари, античність, антична цивілізація, давньогрецька культура.

Поява і розселення пралюдей на території нашої Батьківщини відбулося близько 1 млн. років тому. Про це свідчать стоянки біля села Королевого Виноградівського району на Закарпатті. Саме тут було виявлено 16 горизонтів залягання кам'яних виробів, що відносяться до раннього, середнього та пізнього палеоліту. Найдавніші археологічні пам'ятки України пов'язані, можливо, з кількома хвилями переселення прадавньої людності із Близького Сходу через Балкани та Центральну Європу. На території виявлено чимало стоянок неандертальців (до 200), особливо їх досліджено в печерах гірського Криму.

Однак не всі дослідники вважають, що неандертальці були безпосередніми предками власне людини. Розумна людина, на їх думку, (неантроп) виникла досить раптово в Африці, на Близькому Сході чи у Південній Євразії. Також людиною вважають кроманьйонців.

Численні археологічні матеріали свідчать про неспинне зростання населення на території України. Наша земля – одна з найбагатших на пам'ятники кам'яного віку країн Європи. Саме через Україну, котра розташована на крайньому південному заході Східної Європи, відбувалося заселення східної частини європейського континенту.

Після епохи мезоліту настала епоха неоліту, з їх так званою неолітичною революцією. Саме в цей період було винайдено хліборобство і скотарство. Сучасні дослідники вважають, що хліборобство і скотарство проникало із Передньої Азії через острови Середземного моря.

Серед землеробських культур, що поширювались на нашій території в 5–4 ст. до н.е. найбільший слід залишила трипільська культура. Саме трипільці відіграли провідну роль серед неаполітичних племен Східної Європи, вплинули на їх матеріальну й духовну культуру, а на думку деяких учених, навіть були етнічними пращурами українців.

Значну роль на українських землях відіграли кіммерійці, скіфи, сармати. Кіммерійці були першим народом на наших теренах, який дослідники звать кочовим. Вони не будували жител, а їхнє життя збігало верхи на конях або в кибитках, запряжених волами. У VII ст. до н.е. їхнє панування в степу урвалося, вони розпорошилися серед племен скіфів, які були значно сильніші від них.

Скіфи примандрували у причорноморські степи зі степових районів Передкавказзя. Вони теж були кочовиками, основу їх господарства становило конярство. Як і кіммерійці, вони були іраномовними. У них правили царі з необмеженою владою.

На зміну скіфам у III ст. до н.е. в причорноморські степи прийшли сармати. Це були іраномовні кочівники, які походили з приуральсько-поволзьких степів. Володарювання їх тривало майже 600 років. Поклали край йому германські племена готів.

Тема 4. Східнослов'янські племена – предки українців у переддень утворення держави

План:

1. Походження слов'ян та їх розселення територією Центрально-Східної Європи.
2. Становлення Київської держави.
3. Слов'янське язичництво як світоглядна система.
4. Феномен народного християнства (двовір'я) в українській культурі.

Основні поняття теми: слов'яни, анти, вениди, Київська держава, Дір, Аскольд, слов'янське язичництво, християнство, двовір'я.

Слов'яни – найбільша в Європі етномовна група людей, які розмовляють різними слов'янськими мовами балто-слов'янської мовної гілки індоєвропейських мов. Нині слов'яни розселені від Центрально-Східної Європи до Далекого сходу. Традиційно слов'ян поділяли на західних (поляни, чехи, словаки, лужицькі серби), східних (росіяни, українці; білоруси), південних (болгари, серби, хорвати, словенці, македонці, боснійці, черногорці).

Етимологія самоназви йде від індоєвропейського кореня «kleu», основне значення якого «чути» і часто вживається в значенні «слово» й «популярність».

Писемні пам'ятки з VI ст. стійко говорять про словен і про словенську землю та вагомі ратні досягнення слов'ян.

Поруч із слов'янами (склавинами) у джерелах фігурують анти, які, на думку авторів, у VI ст., були «від одного кореня». У склавинах та антах дослідники вбачають так звані союзи племен.

Історія слов'янських земель у докиївські часи – це історія панування тимчасових союзів племен Великого Степу.

Розселення слов'ян у VII–VIII ст. Слов'янський історик Мавро Орбіні писав: «Від цього славного народу в давні часи пішли найсильніші народи». Отже, слов'яни, як і інші предки і

нащадки, під різними назвами зі стародавніх часів становлять важливий складник населення Європи і Великого Євразійського степу і зробили значний внесок у розвиток суспільства і господарства в частині світу.

Значну роль у формуванні слов'янських народів відіграло язичництво. Хронологічні межі язичництва надзвичайно широкі: своїми коренями воно сягає в кам'яний вік, а його пережитки можуть зберігатися до XIX – початку XX століття.

«Двовір'я» – цей термін вперше використав Феодосій Печерський (XI ст.) в «Руському літописі». Під цим поняттям розумілася «нестійкість у православ'ї, але в сенсі вагань між латинським і грецьким обрядами».

Закріплення держави з центром у Києві. «Руська земля» відбулася в другій половині IX ст., і було це пов'язане з діяннями руських володарів Діра та Аскольда. Після смерті останнього у 882 р. княжити в Києві розпочав князь Олег з роду Рюрика. Цей факт дослідники витлумачують як утвердження в Руській державі династії Рюриковичів. Об'єднуючи землі навколо Києва, він встановив добрі стосунки з сусідніми володарями. Протягом 15 років уникав сутичок Візантією і тільки в 907 році встановив добрі стосунки з цією державою. Укладення угоди з Візантією мало виняткове значення, адже засвідчило міжнародне визнання Руської держави. Договір підвів рису під періодом історії Київської держави, що називали становленням. Саме тому вчені застосовують термін «Київська Русь» саме від початку X ст.

Тема 5. Європейське середньовіччя та місце в ньому Київської Русі

План:

1. Поняття «європейське середньовіччя». Формування ранньосередньовічної Європи.
2. Західноєвропейські політичні процеси X–XI ст. і давньоруська державність.
3. Галицько-Волинська держава – «Королівство Русі» – та її роль в тогочасній Європі.
4. Головні ознаки культури європейського середньовіччя та характерні риси культурного розвитку Русі.
5. Проблеми історичної спадщини Русі як джерело інформаційних маніпуляцій.

Основні поняття теми: *«європейське середньовіччя», корпорація купців Росаріїв, венециці, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Генріх I, княжна Анна.*

Європейське середньовіччя – це понад тисячоліття в історії суспільства, держави і культури з кінця V ст. до початку XVI ст., яке для Західної Європи умовно починається з падіння Римської імперії 476 року. Завершення середніх віків пов'язується, за різними схемами, з падіння Константинополя (1453 рік), відкриття Америки (1492 рік), початком релігійного руху Реформації в Європі (1517 рік). Але найприйнятнішими хронологічними межами Середньовіччя вважають V–XV ст.

Термін «середні віки» вперше запровадили італійські гуманісти. У XVII ст. професор університету Галле в Німеччині Христофер Келлер використав термін «середні віки» для періодизації всесвітньої історії, розділивши її на Античність, Середньовіччя і Новий час.

Уявлення про Європу як «єдине ціле» почало з'являтися в XI ст. Європейська цивілізація бере початок від трьох коренів: греко-римського, юдео-християнського й культур германських,

кельтських, слов'янських та інших варварських народів. Об'єднало ці різні народи християнство.

Упродовж другої половини I тисячоліття н.е. центри економічного й суспільно-політичного життя Європи зміщалися в глибину континенту, на північ і північний схід. Відповідно виникають нові торговельні артерії, які набувають дедалі більшого значення. Торговельні зв'язки засвідчують, що до монголо-татарської навали в Європі існувала певна єдність господарчого ринку, яка охоплювала простір від Атлантики до Волги, і Русь теж входила до цієї системи.

Значну роль в історії Русі відіграло Галицько-Волинське князівство. Від часів Володимира Великого Галичина і Волинь входили до Київської держави. На Волині було закладено місто Володимир, а згодом воно стало столицею цієї землі.

Галицька земля відокремилась від Києва наприкінці XI – на початку XII ст. Галичина відзначалася своєрідним політичним устроєм. Її вважали ідеальним зразком олігархічного правління на Русі, бо найбільшою владою в князівстві користувалися місцеві бояри.

Бояри Волинського князівства, на відміну від галицьких, мали традиційні форми правління. Більшість із них прийшли в ці землі у складі дружин своїх князів, що часто призначалися чи знімалися за волею Києва.

Об'єднання Галицького і Волинського князівств відбулося 1199 р. Здійснив його волинський князь Роман Мстиславович Великий. Князівство одразу посіло провідне місце в політичному житті Русі. Князя Романа величали «головою всіх руських земель», «великим князем», «царем», «самодержцем всієї Русі». Під його владою опинилися всі, за винятком Чернігівського, українські князівства. Нова сильна держава, здобувши київську спадщину, спиралась на міцну економічну основу – значну частину балтійсько-чорноморської торгівлі на шляху Буг – Дністер, яка замінила занепалу дніпровську артерію.

Столицею держави Романа Мстиславовича стає не Київ, а Галич, який завжди підтримував тісні відносини з країнами Заходу.

Створення Галицько-Волинського князівства стало важливим етапом в історії української державності, адже, на відміну від багатоетнічної Київської держави, Галицько-Волинське князівство ґрунтувалося на єдиній українській основі. Це дало підстави українським історикам назвати Романа «творцем першої національної української держави», що як окремий політичний організм проіснувала до кінця XIV ст.

Тема 6–7. Історичні умови розвитку українських земель у складі Великого князівства Литовського, Польщі. Державно-правове становище України в складі Великого князівства Литовського

План:

1. Державно-правове становище України в складі Великого князівства Литовського.
2. Українські землі в складі Речі Посполитої.
3. Створення Кримського ханату та його вплив на подальший розвиток українських земель.
4. Відродження та поширення гуманістичних ідей в українській культурі. Православне культурне відродження.
5. Реформація, контрреформація та Берестейська унія.

Основні поняття теми: Велике князівство Литовське, Річ Посполита, Кримське ханство, реформація, контрреформація, Берестейська унія.

Перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського мало надзвичайно важливу особливість: воно складалося з неоднакових за тривалістю та змістом періодів, у межах яких домінувала то одна, то інша тенденція.

1 етап (1344–1362 рр.) – «оксамитове» литовське проникнення. Головним об'єктом тоді стали західноруські (білоруські) землі.

1316–1341 рр. – включення до складу Литовського князівства південно-західних руських (українських) земель.

Дії литовців не мали характеру експансії. Збройне протистояння відбувалось між литовцями й іншими чужинцями – претендентами на спадщину Київської Русі. Місцеве населення зберігало нейтралітет або ж підтримувало литовське правління. На приєднаних до Литви землях руські князі зберігали свою автономність.

1385 р. між Литвою і Польщею була підписана Кревська унія, яка докорінно змінює становище українських земель.

Підписання унії по суті було інкорпорацією Великого князівства Литовського до складу Польської держави.

Нова польсько-литовська унія 1413 р. у Городлі стала свідченням зростаючої дискримінації православного населення.

З 1480 року – посилення литовсько-російської боротьби за право бути центром «збирання земель Русі».

Остаточна втрата українськими землями у складі Литви автономних прав у часі збіглася з піднесенням Московського князівства. Консолідуючи навколо себе навколишні землі, воно трансформувалось в єдину централізовану російську державу. Уже в 1489 році Іван III вперше заявляє про те, що землі, які зараз займає Польща та Литва, належать їм.

Початок XVI ст. характеризується загостренням московсько-литовського протистояння. Війни й сутички тривали майже безперервно. За цих обставин під впливом зростаючого соціального гніту, релігійної дискримінації, загрози ополчення і окатоличення, в умовах ліквідації залишків автономії, в українських землях поширюються проросійські настрої. Під владу Москви перейшли зі своїми володіннями Чернігово-Суздальські, Белевські, Воротинські, Новосильський, Одоєвський, Шемячичі.

Намагаючись максимально сконцентрувати сили проти зовнішніх ворогів, Польща і Литва у 1569 році укладають Люблінську унію. Утворюється нова держава – Річ Посполита. З цього моменту українські землі опиняються в складі Польщі, що призводить до ополчення та окатоличення українського народу.

Тема 8–9. Козацтво як провідна верства українського суспільства

План:

1. Соціальний устрій українських земель (XVI ст. – перша половина XVII ст.)
2. Козацтво як явище, теорії його походження. Європейські аналоги українського козацтва.
3. Зростання ролі козацтва в житті України наприкінці XIV ст. Перші козацькі повстання.
4. Революції XVII ст. в Європі та Українська національна революція 1648–1654 рр.
5. Гетьманщина та інші українські землі в європейській геополітиці.
6. Просвітництво в Європі, його вплив на культуру України.

Основні поняття теми: козацтво, реєстрове козацтво, низове козацтво, фільварок, манат, гетьманщина, духівництво, сейм, шляхта, хан Менглі Герай, князь Вишневецький.

Символічною датою виникнення українського козацтва часто називають 1489 р. або 1492 р., коли козаків вперше згадано у скарзі кримського хана Менглі Герая. Слово «козак» має давньотюркське походження (від «кьоз» – ходити, мандрувати) і вперше зафіксовано у словнику давньополовецької мови (1303 р.), де його трактують як «вартовий», «конвоїр».

Але є й інше пояснення слова «козак». Автори книги «Від трипільців до кіборгів» Ю. Мицик та О. Бажан вважають, що у давніх тюрків так називали молодих хлопців, які відбували складний і небезпечний обряд посвячення в повноправні члени племені: юнаки йшли в степ і мусили там прожити кілька місяців за тяжких природних умов, змагаючись із ворогами й доводячи своє вміння. Згодом це слово набуло кілька значень і перекладалося як «вільна озброєна людина».

Опинившись в обставинах, що загрожували існуванню українців, жителі прикордонних територій змушені були опановувати військову професію. Козаки не тільки захищали свою землю, свої сім'ї, але й активно освоювали нові землі, прокладали шляхи, споруджували мости. Понад берегами річок, на островах, у балках чи байраках козаки закладали свої поселення.

В історичній літературі існує декілька теорій походження козацтва: ухадницька – козаки формувалися на основі ватаг. Значну частину ухадників становили селяни-втікачі з-під панського гніту; шляхетська (боярська) – козаки сформувалися на основі шляхти (бояр) та незнатного військового люду. В окремий суспільний прошарок козацтво виділилося в середині XVI ст. (1545 р.), однак при цьому все козацтво поділялося на дві категорії. Реєстрове – наймалося на державну службу і керувалося старостами і воєводами. Низове козацтво – вільне, яке нікому не підкорялось і мешкало, переважно, в низов'ї Дніпра на Січах.

Територіально вся козацька спільнота поділялась на Січ (столицю) й паланки (поселення поруч з Січчю), кількість паланок у різні часи була від 5 до 10.

У другій половині XVI ст. посилюється магнатська колонізація на відносно вільні землі, заселені запорожцями. Тут їх інтереси зіткнулися з інтересами козацтва й вільних поселенців.

У вітчизняній історіографії склалася негативна традиція зображувати події Національної революції у відриві від розвитку європейського революційного руху. Є підстави розглянути її причини як складник визрівання процесу соціальної і визвольної боротьби, яка охопила низку європейських країн у 40–70 рр. XVII ст.

Українська революція мала чимало спільного з нідерландською, німецькою та англійською революціями.

Отже, Українська революція 1648–1676 рр. – її зародження й утвердження – типологічно належить до одного ряду з європейськими революціями XVI–XVII ст. Вона

становила важливий складник процесу зародження й утвердження на континенті нових суспільних відносин.

Найвизначнішим здобутком Української національної революції та гетьмана Б. Хмельницького було відновлення української державності. У XVII ст козацтво стало елітою в державі. Саме воно стало виражати національно-релігійне прагнення українців. Під проводом Б. Хмельницького козацтво підняло повстання, що переросло в Національну визвольну війну в Україні, національну революцію, під час якої було створено Українську Козацьку Державу. У часи революції держава конституювалась і у своїй внутрішній будові, і на міжнародній арені. В адміністративному плані держава була поділена на полки, а полки – на сотні. У кожному полку налічувалось від 10 до 29 сотень.

Територіально держава займала майже 200 тисяч кв. км. На цих землях проживало майже 3 млн. осіб.

Тема 10–11. Особливості цивілізаційного розвитку України і Європи в XIX столітті. Народження націй

План:

1. Виникнення індустріального суспільства в Європі. Економічна модернізація на українських землях у складі Російської й Австро-Угорської імперій.
2. Становлення сучасних націй в Європі. Ідейно-політичні течії.
3. Російський суспільно-політичний та польський національно-визвольні рухи на українських землях у 20–30 рр. XIX ст.
4. Національне відродження в наддніпрянській Україні наприкінці XVIII ст. і в першій половині XIX ст. Кирило-Мефодіївське братство.

Основні поняття теми: модернізація, капіталізм, мануфактурне виробництво, промислова буржуазія, індустріальне суспільство, наймані робітники, урбанізація, наполеонівські війни, Віденський конгрес, «Весна народів», лібералізм, консерватизм, соціалізм, марксизм, націоналізм, Кирило-Мефодіївське братство, Тарас Шевченко.

У XIX ст. європейська економіка зробила величезний крок вперед. Це був період всеосяжної модернізації, у результаті якої відбувся перехід від традиційного аграрного суспільства до індустріального.

За століття було створено потужні виробничі сили. Капіталізм цілковито перемиг у промисловості й сільському господарстві.

Під час промислової революції не лише відбувся перехід від ручного мануфактурного виробництва до фабричного, а як результат – сформувалося два суспільні класи – промислова буржуазія і наймані робітники (пролетаріат).

Винайдення у 1784 р. парового двигуна сприяло впровадженню робочих машин у всі галузі виробництва, насамперед машинобудування. Сільське господарство Європи

у XIX ст. кардинально змінилося. У ході аграрної революції з феодального воно перетворилося на підприємницьке.

На правобережжі зберігалася монополія дворянства на землю, а тому товарно-ринкові відносини впроваджувались дуже повільно.

На початку XIX ст. активізувалося освоєння Південного краю. Спершу це було тваринництво, але згодом відбувся перехід до зернового господарства.

У першій третині XIX ст. мануфактурна промисловість досягла певних успіхів і підготувала певні умови для перевороту. Розвивалась харчова, текстильна, миловарна, шкіряна, цегельна промисловість. 20–30 роки XIX ст. можна вважати початком промислового перевороту в підросійській Україні.

У другій половині – кінці XIX ст. у промисловість підросійських територій України стали надходити інвестиції від британських, бельгійських, французьких, німецьких та інших іноземних компаній.

Значні геополітичні зрушення відбувалися на теренах Європи протягом всього XIX ст. Буржуазна імперія Наполеона підштовхнула країни Європи на шлях капіталістичного розвитку.

Віденський конгрес закріпив нове співвідношення сил у Європі. Незважаючи на всі зусилля Росії, Австрії, Пруссії, зупинити поширення революційних рухів не вдалося. У 1848–1849 рр. революції та національно-визвольний рух охопили багато країн Європи.

Найбільшого розмаху революційний рух набув у Франції. 25 лютого 1848 року Франція була проголошена республікою. Буржуазно-демократичні революції та національно-визвольний рух у Європі, по-суті, злилися в один потужний рух.

Унаслідок «Весни народів» виникли передумови для створення національних держав модерних націй. Саме у XIX ст. – на початку XX ст. для позначення українського національного руху запроваджена назва «національне відродження». Українська нація розвивалася між двох імперій – Російської та Австрійської. Утім, протягом модерного часу

відчувалися взаємовпливи. Провідники українського національного руху по обидва боки кордону прийшли до ідеї соборності нації. Проте націю в Україні так і не було створено остаточно.

Тема 12–13. Європейський контент у вирі світових воєн XX століття

План:

1. Перша світова війна та її відлуння в Європі та на українських землях.
2. Соціально-економічна криза в країнах Європи – реальний крок до створення тоталітарних та авторитарних режимів.
3. Україна в часи Другої світової війни (1939–1945).
4. Зміни в європейській культурі міжвоєнного періоду. Культура України в умовах становлення тоталітаризму.

Основні поняття теми: тоталітарний режим, авторитарний режим, Троїстий союз, Четверний союз, Товариство українських поступовців, Центральна Рада, Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Симон Петлюра, Григорій Принцип, Універсали Центральної Ради, гетьман Павло Скоропадський, Муссоліні, анішлюс.

1914–1945 рр. у сучасній історіографії розглядають як цілісну епоху глобальних історичних зрушень у Європі між тривалим миром кінця XIX ст. і «холодною війною» другої половини XX ст.

Рубіжною подією на межі століть стала Перша світова війна, або Велика війна (1914–1918 рр.). Саме ця війна дала поштовх до розпаду чотирьох імперій, перемоги більшовицької революції в Росії, створення десятка незалежних держав, поширення фашизму в низці країн та, врешті, нового вибуху 1939–1945 рр.

4 (17) березня 1917 року в Києві було створено Українську Центральну Раду (ЦР) – представницький орган української демократії (головою обрали М. Грушевського). Саме він запропонував скликати Всеукраїнський національний конгрес. У листопаді 1917 р. III Універсалом було проголошено Українську Народну Республіку (УНР). У грудні 1917 р.

розпочався наступ більшовицьких сил на Україну. У січні 1918 року ЦР проголосила державну незалежність.

29 квітня 1918 року відбувся державний переворот, до влади прийшов гетьман Павло Скоропадський. Після перевороту УНР стала називатися Українською державою. Було оголошене непорушне право приватної власності, намітилися позитивні тенденції у розвитку економіки. Але вже 19 грудня 1918 року до влади прийшли революційні сили – Директорія.

У 1919–1920 рр. українські терени стали ареною жорстокої громадянської війни. Більшовики перехопили національні гасла і розпочали нову інтервенцію в Україну під гаслом підтримки робітників і селян України.

Отже, унаслідок збройної агресії сусідніх держав, насамперед Росії, УНР припинила своє існування.

Слабкість демократичних інститутів у післявоєнній Європі в умовах розгортання соціально-економічної кризи в більшості європейських країн у 1920–1930 рр. була поштовхом для правих фашистських і нацистських організацій для захоплення влади.

З початку 1920-х рр. у зв'язку зі смертю В. Леніна в Росії розпочалась боротьба за владу. Переможцем вийшов Й. Сталін. Відтоді в СРСР почали створювати командно-адміністративну систему, основним складником якої було зрощення партійної влади з державним апаратом.

5 серпня 1937 р. вважається днем початку «великого терору». У цей день була введена в дію постанова Політбюро ВКП(б) «Про антисоветські елементи». За період «великого терору» на території УРСР, за оцінками істориків, було засуджено 198 918 осіб, з яких близько двох третин – до розстрілу.

Пакт Молотова-Ріббентропа остаточно підтвердив рішення двох диктаторів про розподіл сфер інтересів у Європі на фоні ліквідації Польської держави. З 22 червня 1941 року територія України стала ареною кривавої боротьби з ворогом. Оборонці України виявили таку мужність, жертвовність і героїзм, що це зірвало гітлерівський план блискавичної війни.

Помилки сталінського керівництва призвели до повної окупації України влітку 1942 року.

Для боротьби проти фашистів було розгорнуто партизанський рух. Радянські партизани діяли переважно на Лівобережжі, повстанські сили ОУН воювали з нацистами в західних регіонах.

Український рух опору розгалужувався на три гілки – бандерівську, мельниківську та бульбівську. Представники ОУН(б), зазнавши 30 червня 1941 року поразки у спробі відродити незалежну Українську державу, стали енергійно боротися проти окупантів у підпіллі, готувати масове повстання. Жорстокі репресії фашистів прискорили рішення про створення повстанської армії. У жовтні 1942 року були сформовані військові частини УПА. З цього часу розгорнулася їх активна збройна боротьба проти фашистів.

28 жовтня 1944 року Карпатсько-Ужгородська операція завершилася вигнанням нацистів з території України.

Тема 14. Україна після Другої світової війни, повоєнний розподіл світу

План:

1. Повоєнний розподіл світу. УРСР та створення ООН.
2. Український визвольний рух 1950–1980 рр.
3. Соціально-економічний розвиток УРСР в умовах біполярного світу та криза радянської економіки. Розпад СРСР та його значення.
4. Українська радянська культура в післявоєнний період.

Основні поняття теми: Тегеранська конференція, Ялтинська конференція, лідери країн антигітлерівської коаліції, Люблінська угода, лінія Керзона, Народні комітети Закарпатської України, Греко-католицька церква, УПА, Українська Головна Визвольна Рада, ООН, УРСР, СРСР, Роман Шухевич, Дисидентський рух, шістдесятники, Василь Симоненко, Ліна Костенко.

Наприкінці війни процес об'єднання українських земель та формування території України вступив у вирішальну фазу. Питання про повоєнні кордони активно обговорювалося на Тегеранській (1943 р.) та Ялтинській (1945 р.) конференціях лідерів УРСР та антигітлерівської коаліції.

Останні контури повоєнних кордонів сформувались у процесі українсько-польського, українсько-чехо-словацького та українсько-румунського територіальних розмежувань. Суть цих розмежувань полягала в міжнародному юридичному визнанні факту включення протягом 1939–1945 рр. західних областей України до складу СРСР.

Остаточню процес польсько-українського розмежування завершився в 1951 році. На завершальному етапі війни гостро стояло питання про Закарпатську Україну. 26 листопада 1944 року I з'їзд делегатів Народних комітетів Закарпатської України ухвалив маніфест про возз'єднання Закарпатської України з УРСР.

Останню крапку у визначенні повоєнних кордонів було поставлено 10 лютого 1947 року під час підписання радянсько-румунського договору, у якому юридично зафіксували кордони, встановлені в червні 1940 року.

Після утворення Народного комісаріату закордонних справ республіки Україна невдовзі стає одним із засновників і перших членів ООН.

Вступ республіки до ООН був результатом серйозної пропагандистської акції, що мала переконати всіх у СРСР і за кордоном у реальному існуванні української держави та її суверенітету. Вихід України наприкінці Другої світової війни на міжнародну арену, її вступ до ООН мав велике значення для подальшої розбудови української державності.

У 60–70 рр. ХХ ст. у Радянському Союзі виникає явище, коли невелика група людей стала відкрито критикувати політику уряду. Цих людей називали дисидентами. Дисидентство великою мірою виросло з деєталінізації, а тому спроба Л. Брежньєва обмежити лібералізацію викликала протести й сформувала опозицію серед інтелігенції.

Помітний вплив на формування інакодумства справляли зовнішні фактори. Передусім це стосується антикомуністичних виступів у країнах «соціалістичного табору», зокрема у 1956 р. в Угорщині, потім у Польщі, східній Німеччині. Розгортання світового антикомуністичного руху, стимулювало прийняття у 1948 р. загальної декларації прав людини, яка розповсюджена в Україні в 1963 р.

Спочатку осередок українських дисидентів склали «шістдесятники». До нього належали Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, І. Світличний та ін. У 1962 р. побачила світ поетична збірка В. Симоненка «Тиша і грім». Він був одним із найяскравіших поетів українського відродження. Однією з найобдарованіших представниць шістдесятників була Ліна Костенко. У своїй творчості вона зверталася до історичного минулого, одвічних проблем духовності українського народу. Українські дисиденти закликали до проведення в УСРС реформ, а не до революції чи відокремлення. Виступали проти національних репресій

в Україні та за громадянські права в СРСР. У вересні 1965 р. під час презентації фільму «Тіні забутих предків» у кінотеатрі «Україна» з різкою критикою арештів інтелігенції виступили І. Дзюба, В. Стус, В. Чорновіл. Іншою формою діяльності дисидентів було поширення написаних книг, статей, звертань. У січні 1970 р. почав виходити журнал «Український вісник». Новим імпульсом проти влади стало підписання СРСР у 1975 році Гельсінської угоди, у якій влада офіційно погодилась шанувати громадянські права своїх підданих.

Окремий різновид дисидентства базувався на релігії. Теоретично радянська конституція гарантує свободу віросповідання, але режим удався до цілої низки заходів для боротьби проти віруючих. Переслідування Української греко-католицької церкви не змогло цілком знищити її. У 1982 році Йосип Тереля організував Комітет захисту Української католицької церкви, що ставив собі за мету домогтися її легалізації.

На початку 80-х років дисидентський рух було практично розгромлено. Однією з причин цього стало те, що окрім засудження режиму і вимог дотримуватися законів, дисиденти не сформулювали виразної політичної програми. Однак завдяки самовідданій боротьбі дисидентів у громадській свідомості поступово стверджується думка, що український народ не є придатком до великого брата, а готовий до боротьби за свою незалежність.

Тема 15. Державотворчі та євроінтеграційні процеси в Україні в умовах незалежності

План:

1. Основі риси політичного розвитку України в 1991 – 2024 рр.
2. Етапи євроінтеграції в другій половині ХХ ст. – початку ХХІ ст., місце сучасної України в цьому процесі.
3. Українська культура в умовах глобалізаційних викликів на зламі ХХ ст. – ХХІ ст. Освітня та культурна співпраця України з європейськими державами.

Основні поняття теми: президент України, Конституція України, конституційний договір, Верховна Рада, Кабінет Міністрів України, Конституційний суд, політична криза, Харківські угоди, Помаранчева революція, Майдан незалежності, НАТО, СНД, Європейський союз.

Ключовим завдання перших років державотворення стало формування трьох основних гілок влади – законодавчої, виконавчої та судової. Поряд з цим необхідно було створити управлінські структури на місцях, налагодити взаємодію місцевої та центральної влади.

За роки незалежності компетенція органів влади неодноразово змінювалася. Спочатку Україна була президентсько-парламентською республікою, згодом стала парламентською-президентською.

Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. За роки незалежності змінювалася система виборів до Верховної Ради: перше, друге скликання – мажоритарна система; 3 і 4 скликання – мішана система; 5 і 6 скликання – пропорційна система; вибори 2012–2014 рр. були за змішаною системою.

Главою держави є президент України. До 1996 року був одночасно і головою виконавчої влади.

Виконавчі органи влади: вищі – Кабінет Міністрів України, центральні – міністерства, комітети, відомства;

місцеві – державні адміністрації. За роки незалежності відбулося збільшення повноважень уряду і зменшення його залежності від президента.

Судова гілка влади представлена Конституційним Судом України.

За всіма історичними і культурними вимірами Україна є європейською державою, яка географічно розміщена в самому центрі Європи. Це визначає її вкрай важливе геополітичне положення – на перетині транспортних і торгових шляхів між сходом і заходом.

Після здобуття незалежності українці прагнули жити в демократичній, економічно розвинутій, соціально орієнтованій країні.

Українська держава поступово вибудувала курс на інтеграцію до Європи і вступ до Європейського Союзу. Щодо ЄС, то він одразу визнав Україну партнером у міжнародних відносинах. У 1995 р. Україна стала повноправним членом Ради Європи. 1996 р. було затверджено стратегію інтеграції в ЄС.

Значний поступ було зроблено на шляху інтеграції України до Європейських органів безпеки та НАТО.

У 1997 р. у рамках саміту глав держав і урядів НАТО у Мадриді було підписано Хартію про особливе партнерство між Україною та НАТО, у якій Україну було визнано невід'ємною частиною нових демократій центрально-східної Європи. У 2004 році за рахунок прийнятих нових членів розширився ЄС, котрий став західним сусідом України. Водночас Україна отримала спільний кордон з чотирма країнами НАТО.

У листопаді 2013 року на третьому саміті ЄС «Східне партнерство» у Вільносі очікувалося підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС. На жаль, Кабінет Міністрів України на чолі з Миколою Азаровим призупинив підготовку до підписання угоди з Євросоюзом. Європарламент назвав таке рішення Києва «однією з основних втрачених можливостей». У 2014 р. євроінтеграцію було проголошено цивілізаційним

вибором України на державному рівні, тож і сьогодні ЄС залишається союзником і головним орієнтиром для України.

7 лютого 2019 року Верховна Рада проголосувала за рішення про внесення змін до Конституції України в частині визначення зовнішньополітичного курсу на вступ до ЄС і НАТО.

Тема 16. Російсько-українська війна 2014–2022 рр.

План:

1. Причини російського вторгнення в Україну.
2. Підготовка Росії до війни проти України.
3. Початок російської агресії. Вторгнення Росії до Криму, Луганської та Донецької областей.
4. Другий етап війни: повномасштабне вторгнення Росії в Україну.

Основні поняття теми: *Українська Революція гідності, Майдан, Гаранти безпеки України, ідеї сепаратизму, «регіональна ідентичність», гібридна війна, колабораціонізм, російська агресія, окупація, повномасштабне вторгнення.*

Українська Революція гідності (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.) була вороже сприйнята керівництвом Росії. Формально, визнаючи факт незалежної України, російські керівники вважали її сферою своїх імперських інтересів. Події на Майдані засвідчили, що громадянське суспільство в Україні прагне членства України в ЄС та НАТО, тобто звільнення від впливу Росії. Це руйнувало плани російських керівників щодо відновлення імперії.

Уже в січні 2014 року, коли в Москві почали розуміти, що втрачають Україну і що проросійський режим В. Януковича в Києві приречений на поразку, путінські стратеги розробили документ «Про кризу на Україні». То був узагальнений і масштабований план дій з дестабілізації України і включення 12 областей та міста Києва до складу Російської Федерації. Проте усвідомивши, що в неї немає достатньо прихильників, Росія вкотре у своїй історії зробила ставку на збройне втручання і захоплення чужої території.

Початок і перший етап російської агресії був спрямований на окупацію АР Крим і м. Севастополя. Напад відбувся 20 лютого 2014 року в районі Керченської протоки. Розпочалися бойові дії сил російської регулярної армії, що маскувалися під «місцеву самооборонну чи загони російських сепаратистів».

Водночас заслані на українську територію агенти спецслужб організували демонстрації, захоплювали громадські та адміністративні будівлі. До кордону підходили підрозділи російської армії – артилерія і танки. Усе це супроводжувалося скоординованою дипломатичною, економічною та інформаційною кампанією і в Україні, і за кордоном.

Починаючи з 1 березня 2014 року, Рада федерацій Росії «дозволила» президенту Росії ввести війська на територію України. У процесі інтервенції в Криму Росія шантажувала світове співтовариство застосувати ядерну зброю. Після окупації Криму подальші дії засвідчили, що не півострів був метою її агресії, а відторгнення від України південно-східних областей. Як результат, у квітні 2014 року бойовики, які підтримували самопроголошені ДНР і ЛНР, почали масовий терор на цій території.

24 лютого 2022 року розпочалося широкомасштабне вторгнення. Завдяки спротиву української армії та сил самооборони в перші дні агресії російська армія зазнала втрат у живій силі та техніці.

Швидке об'єднання країн світу для допомоги Україні виявлялося у запровадженні потужних санкцій проти Росії, які стали несподіваним ударом для країни-агресорки.

Росія розпочала агресивну війну з порушенням усіх норм її ведення, включаючи акти геноциду українського народу, застосовуючи щодо цивільного населення мародерство, депортації, масові катування, страти. Проте український народ разом зі своєю армією зміг згуртуватися і не тільки дати відсіч, а й розпочати звільнення захоплених територій.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семинар 1. Проблема історичної прабатьківщини та основні теорії походження українського народу

План:

1. Територія та склад населення українських земель у давні часи.
2. Теорії етногенезу.
3. Формування ідентичності на українських землях.
4. Антична цивілізація та її вплив на становлення української культури.
5. Історико-етнографічне районування території України.

Рекомендована література:

1. Боева С., Бузань А., Кізлова А. Україна в контексті історичного розвитку Європи. Київ: Арт Економі, 2021. 304 с.
2. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
3. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2022. 512 с.
4. Відейко М. Ю. Історія цивілізації. Україна. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н.е. – IX ст.). Т. 1. Харків : Фоліо, 2023. 586 с.
5. Демчук Р. Українська ідентичність у модусі міфологем. Київ. 2014. 236 с.
6. Історія української культури : підручник / за ред. В. А. Качкана. Київ : ВСВ «Медицина», 2016. 368 с.
7. Нарістов В., Качур Г. Грицак Я. Навігатор з історії України. Русь. Київ: Портал, 2024. 144 с.
8. Пуйда Р. Б. Історія української культури. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2017. 160 с.

Семінар 2. Походження слов'ян та їх розселення територією Центрально-Східної Європи

План:

1. Нестор-літописець про походження слов'ян та їх розселення.
2. Теорії походження слов'ян.
3. Формування давньої системи вірувань східних слов'ян. Етапи та шляхи розвитку дохристиянських вірувань.
4. Культурно-історичні аспекти формування українських вірувань та уявлень, проблема співвідношення термінів «двовір'я» та «народне християнство».

Рекомендована література:

1. Білінський В. Україна-Русь. Споконвічна земля. Кн. 1. Київ : Навчальна книга – Богдан, 2021. 381 с.
2. Боева С. Ю, Бузань В. Ю., Кізлова А. А. Україна в контексті історичного розвитку Європи. Київ : Арт Економі, 2021. 304 с.
3. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
4. Войтович В. Міфи і легенди давньої України. Вид-во 2-ге доп. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 464 с.
5. Залізник Л. Стародавня історія України. Київ : Темпора, 2021 640 с.
6. Кононенко О. Українська міфологія. Духи. Персоні. Обряди. Харків : Фоліо, 2023. 416 с.
7. Кононенко О. Українська міфологія. Зброя. Ритуали. Оберіги. Харків : Фоліо, 2023. 448 с.
8. Митрополит Іларіон (Огієнко). Дохристиянські вірування українського народу. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 320 с.
9. Нарістов В., Качур Г., Грицак Я. Навігатор з історії України. Русь. Київ: Портал, 2024. 144 с.
10. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків. 2016. 496 с.

11. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2022. 512 с.

12. Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. Київ : Критика, 2015. 456 с.

13. Пуйда Р. Б. Історія української культури. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2017. 160 с.

14. Шморгун Є. Міфи і легенди давніх українців. Київ : Знання, 2022. 159 с.

Семінар 3. Європейське середньовіччя та місце в ньому Київської Русі

План:

1. Поняття «європейське середньовіччя». Формування ранньосередньовічної Європи. Поява і становлення Русі.
2. Західноєвропейські політичні процеси X – XI століття і давньоруська державність. Русь у європейському культурно-політичному просторі.
3. Суспільство Високого Середньовіччя і початки централізації держав у Західній Європі (XII – XIII ст.). Формування на Русі стійких територіальних утворень («землі») з центром у Києві.
4. Галицько-Волинське князівство як частина центральноєвропейського регіонального простору.

Рекомендована література:

1. Білінський В. Україна-Русь. Князі Галицькі-Острозькі. Київ : Навчальна книга – Богдан. 2022. 376 с.
2. Боева С. Ю, Бузань В. Ю., Кізлова А. А. Україна в контексті історичного розвитку Європи. Київ : Арт Економі, 2021. 304 с.
3. Балух В. Коцур В. Ранньомодерна Європа. Київ : Вид-во «Наші книги», 2016. 704 с.
4. Мицик Ю. Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Київ : Видавництво «Кліо», 2020. 288 с.
5. Петровський М. Історія України в документах і матеріалах. Київська Русь і феодальні князівства XII–XIII ст. Київ : Вид-во Центр навчальної літератури, 2019. 310 с.

Семінар 4. Особливості суспільного устрою українських земель у складі держав Європи

План:

1. Українські землі в ході «тихої» експансії Литви.
2. Україна в польсько-литовських та литовсько-московських взаєминах.
3. Входження українських земель до Речі Посполитої.
4. Утворення Кримського ханства, його експансія на українські землі.

Рекомендована література:

1. Гуржій О. Реєнт О. Славетна Україна. Битви та повстання від княжої до імперської доби. Харків : Арій, 2023.
2. Білінський В. Україна-Русь. Князі Галицькі-Острозькі. Київ : Навчальна книга – Богдан, 2022. 376 с.
3. Боева С. Ю., Бузань В. Ю. Кізлова А. А. Україна в контексті історичного розвитку Європи. Київ: Арт Економі, 2021. 304 с.
4. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
5. Історія української культури : підручник / за ред. В. А. Качкана. Київ : ВСВ «Медицина», 2016. 368 с.
6. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків. 2022. 512 с.
7. Пуйда Р. Б. Історія української культури. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ. 2017. 160 с.
8. Старченко Н. Українські світи Речі Посполитої. Київ : Вид-во Larus, 2021. 616 с.

Семінар 5. Ренесанс і Реформація в Європі, їх відлуння в Україні

План:

1. Європейське відродження та поширення гуманістичних ідей в українській культурі.
2. Православне культурне відродження.
3. Реформація, контрреформація та Берестейська унія в Україні.
4. Люблінська унія, боротьба проти її впровадження української еліти.

Рекомендована література:

1. Гуржій О. Реєнт О. Славетна Україна. Битви та повстання від княжої до імперської доби. Харків : Арій. 2023.
2. Балух В. Коцур. В. Ранньомодерна Європа. Київ: вид-во «Наші книги», 2016. 704 с.
3. Білінський В. Україна-Русь. Князі Галицькі-Острозькі. Київ : Навчальна книга – Богдан, 2015-2022.
4. Боєва С. Ю., Бузань В. Ю., Кізлова А. А. Україна в контексті історичного розвитку Європи. Київ : Арт Економі, 2021. 304 с.
5. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
6. Історія української культури: підручник / за ред. В. А. Качкана. Київ : ВСВ «Медицина», 2016. 368 с.
7. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків. 2022. 512 с.
8. Пуйда Р. Б. Історія української культури. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2017. 160 с.
9. Старченко Н. Українські світи Речі Посполитої. Київ : Вид-во Larus, 2021. 616 с.
10. Михайловський В. Наші королі. Reges Nostri. Володарі та династії в історії України (1340–1795 рр.). Київ : Темпора. 2022. 432 с.

11. Марзалюк І., Paravkas А., Parayskane Р. та ін. Українське козацтво і Велике князівство Литовське. Київ : вид-во Балтія Друк, 2016. 200 с.

Семінар 6. Українське козацтво як видатне явище в європейській історії

План:

1. Феномен козацтва: генезис, характерні риси та особливості його формування.
2. Запорізька Січ – козацька республіка, військово-суспільний і духовний центр козацтва.
3. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI ст. – на початку XVII ст. Початок боротьби проти польсько-шляхетської і католицької експансії.
4. Козацтво як впливовий чинник міжнародного життя.

Рекомендована література:

1. Андрас Каппелер. Від країни козаків до країни селян. Україна на видноколі заходу у XVI–XIX ст. Київ : вид-во Літопис. 36 с.
2. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
3. Гуржій О., Чухліб Т. Козацька Україна. Боротьба за державу (XVI–XVII ст.). Київ: Видавництво АРІЙ, 2020. 368 с.
4. Кралюк П. Виникнення козацтва. Київ: Український пріоритет, 2023. 192 с.
5. Марзалюк І., Paravkas A., Parayskane P. та ін. Українське козацтво і Велике князівство Литовське. Київ : вид-во Балтія Друк, 2016. 200 с.
6. Михайловський В. Наші королі. Reges Nostri. Володарі та династії в історії України (1340–1795 pp.). Київ : Темпора, 2022. 432 с.
7. Мицик Ю., Плохій С. Як козаки Україну боронили. Київ : Кліо, 2022. 368 с.
8. Плохій С. Мицик Ю. Як козаки Україну боронили. Київ: Кліо. 2018.
9. Смолій В. Історія Запорізької Січі. Київ : Арії. 2023. 240 с.

10. Ферхат Уранли. Козацька доба історії в османотурецьких писемних джерелах. Київ : вид-во Київська могилянська академія, 2020. 622 с.

11. Чухліб Т. Козацька Україна та шляхетська Польща. Битви, війни, союзи. Київ : Арій, 2023. 384 с.

12. Чухліб Т. Козацька Україна на міжнародній арені. Київ : Видавництво «Арій». 2023. 352 с.

13. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. Кн. 3. Київ : Фоліо. 2023. 606 с.

Семінар 7. Трансформація Європи, встановлення нових державних устроїв. Українська національна революція

План:

1. Революції XVII ст. у Європі та їх вплив на події в Україні.
2. Причини, характер, періодизація національно-визвольної війни в Україні (лютий 1648 – серпень 1657 рр.).
3. Запорізьке військо як символ боротьби за православну віру та формування козацької православної держави.
4. Громадянська війна та поділ України на два гетьманства. Боротьба за возз'єднання Української держави.
5. Просвітництво в Європі та його вплив на культуру України.

Рекомендована література::

1. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
2. Гуржій О., Чухліб Т. Козацька Україна. Боротьба за державу (XVI–XVII ст.). Київ : Видавництво АРІЙ, 2020. 368 с.
3. Гуржій О., Чухліб Т. Козацька Україна. Історія гетьманської держави (XVII–XVIIIст). Київ : вид-во Арій, 2023. 368 с.
4. Ільєнко І. В пазурах двуглавого. Українство під царським гнітом (1654–1917 рр.). Київ : Центр учбової літератури, 2020. 256 с.
5. Кралюк П. Історія України «без брому»: розвиток державності на українських землях. Харків : Фоліо, 2020. 424 с.
6. Чухліб Т. Гетьмани України: військо, політика, держава. Київ : Видавництво «Арій», 2023. 352 с.
7. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. Кн. 3. Харків : Фоліо. 2023. 606 с.

Семінар 8. Промислова революція в Європі та її вплив на економічну модернізацію на українських землях

План:

1. Формування індустріального суспільства в провідних державах Європи.
2. Колоніальна політика Російської імперії щодо України в XVIII ст.
3. Правобережна Україна наприкінці XVII–XVIII ст.
4. Соціально-економічний розвиток українських земель наприкінці XVIII – у першій чверті XIX ст.

Рекомендована література:

1. Балух В., Коцур. В. Ранньомодерна Європа. Київ : вид-во «Наші книги», 2016. 709 с.
2. Боева С. Ю., Бузань В.Ю., Кізлова А. А. Україна в контексті історичного розвитку Європи. Київ: Арт-Економі, 2021. 304 с.
3. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
4. Мицик Ю. Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Київ : Видавництво Кліо, 2020.
5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2022. 512 с.
6. Пуйда Р. Б. Історія української культури. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2017. 160 с.
7. Чухліб Т. Булава проти скіпетра: 1700–1721 рр. Київ : Арій, 2019.

Семінар 9. Українське національне відродження в ХІХ столітті

План:

1. Становлення сучасних націй у Європі та їх вплив на розвиток суспільних рухів в Україні.
2. Кирило-Мифодіївське товариство – перша українська таємна політична організація. Українська відповідь на нову імперську ідеологію.
3. Соціально-економічний розвиток українських земель у пореформений період. Інкорпорація українських земель до складу Російської та Австрійської імперій наприкінці ХVІІІ – початку ХІХ ст.
4. Суспільні течії та рухи другої половини ХІХ ст.
5. Культура України другої половини ХІХ ст.

Рекомендована література:

1. Боева С. Ю., Бузань В. Ю., Кізлова А. А. Україна в контексті історичного розвитку Європи. Київ: Арт-Економі, 2021. 304 с.
2. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
3. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної нації ХІХ–ХХ ст. Київ : Уакавоо, 2022. 656 с.
4. Ільєнко І. В пазурах двухглавого. Українство під царським гнітом (1654–1917 рр.). Київ : Центр учбової літератури, 2020. 256 с.
5. Реєнт О. Україна в імперську добу. ХІХ – початок ХХ ст. Київ : Арій, 2016. 320 с.
6. Реєнт О. Славетна Україна: битви та повстання імперської доби і визвольні змагання 1917–1921 років. Київ : Арій, 2023. 403с.

Семінар 10. Українські землі в першій чверті XX століття

План:

1. Національний рух на Наддніпрянській Україні наприкінці XIX – на початку XX ст.
2. Вплив Першої світової війни на подальший розвиток Європи та України..
3. Українська революція 1917–1921 рр. Її наслідки та значення.
4. Піднесення національно-визвольного руху на західноукраїнських землях. Проголошення ЗУНР.
5. Ризький договір. Втрата Україною державності.

Рекомендована література:

1. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
2. Боева С. Ю., Бузань В. Ю., Кізлова А. А. Україна в контексті історичного розвитку Європи. Київ : Арт-Економі, 2021. 304 с.
3. Грицак Я. Й. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2024.
4. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної нації XIX–XX ст. Київ : Yakaboo, 2022. 656 с.
5. Мицик Ю. Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Київ : Видавництво Кліо, 2020.
6. Реєнт О. Україна в імперську добу. XIX – початок XX ст. Київ : Арій, 2016 . 320 с.
7. Реєнт О. Славетна Україна: битви та повстання імперської доби і визвольні змагання 1917–1921 років. Київ : Арій, 2023. 403 с.

Семинар 11. Україна в роки Другої світової війни

План:

1. Створення тоталітарного режиму в СРСР та його вплив на Україну.
2. Тоталітарний та авторитарний режими в Європі в першій половині ХХ ст., їхня політика щодо українських земель.
3. Окупація українських земель Німеччиною та її сателітами. Організація партизанського руху проти фашистських завойовників.
4. Збройна боротьба формувань ОУН і УПА у 1941–1945 роках.
5. Культура України в умовах воєнного часу.

Рекомендована література:

1. Бівор Ентоні. Друга світова війна. Київ : КМ-Букс, 2022. 822 с.
2. Боєва С. Ю., Бузань В. Ю., Кізлова А. А. Україна в контексті історичного розвитку Європи. Київ : Арт-Економі, 2021. 304 с.
3. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
4. В'ятрович В. Війна і міфи: невідома Друга світова війна. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2022. 272 с.
5. В'ятрович В., Дерев'янський І., Забілий Р. УПА. Історія нескорених людей (оновлене видання). Київ : Наш формат, 2023. 352 с.
6. Гінда В. Нацистська окупація України. Київ : Арій, 2022. 368 с.
7. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ–ХХ ст. Київ : Якабоо, 2022. 656 с.
8. Косак В. Боротьба за незалежність України в 1938–1941 рр. Втрати України в Другій світовій війні. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 176 с.
9. Косак В. Україна під час другої світової війни. 1938–1945 рр. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 734 с.

10. Мицик Ю. Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Київ :
Видавництво Кліо, 2020.

11. Сабодаж Ю. Історія української культури (XX ст.):
ілюстрована хрестоматія. Ч. 2. Київ : Ліра-К, 2022. 292 с.

Семинар 12. Україна в повоєнний період

План:

1. Повоєнний розподіл світу.
2. Зовнішньополітична діяльність УРСР у 1940–1950-х рр. Створення ООН.
3. Український визвольний рух (1950–1980 рр.).
4. Українська радянська культура у період 1950–1980 рр.
5. Розпад СРСР: причини та наслідки.

Рекомендована література:

1. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
2. Боєва С. Ю., Бузань В. Ю., Кізлова А. А. Україна в контексті історичного розвитку Європи. Київ : Арт-Економі, 2021. 304 с.
3. Мокрик Р. Бунт проти імперії. Українські шістдесятники. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2023. 416 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків. 2022. 512 с.
5. Пуйда Р. Б. Історія української культури. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2017. 160 с.
6. Сабодаж Ю. Історія української культури (XX ст.): ілюстрована хрестоматія. Ч. 2. Київ : Ліра-К, 292 с.
7. Шаповал Ю. Маєвський О. Миржевська В. Навігатор історії України. Повоєнний СРСР. Харків : Портал, 2023. 224 с.

Семінар 13. Вплив європейського фактору на державотворчі процеси в умовах незалежності України

План:

1. Основні риси політичного розвитку України: 1991–2022 рр.
2. Основні етапи інтеграції в другій половині ХХ ст. – початку ХХІ ст. Місце сучасної України в цьому процесі.
3. Українська культура в умовах глобалізаційних викликів на зламі ХХ–ХХІ ст.
4. Освітня та культурна співпраця України з європейськими державами.

Рекомендована література:

1. Акт проголошення незалежності України: від 24 серпня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
2. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
3. Борисова О. В., Климов А. О. Історія української державності : підр. у 2-х т. / О. В. Борисова, А. О. Климов. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. Т. 2. 1917–2017 рр. 464 с.
4. Водотика Т., Головка В. Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси. Київ : Кліо, 2022. 560 с.
5. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ–ХХ ст. Київ : Уакавоо, 2022.
6. Декларація про державний суверенітет України : прийнята Верховною Радою Української Радянської Соціалістичної Республіки. 1990. № 31. Ст. 429.
7. Державотворчі процеси в Україні і зарубіжних країнах (30-річчя прийняття Декларації про державний суверенітет України 1990 р.). *Матеріали круглого столу* (м. Харків, 3 черв. 2020 р.). Харків, 2020. С. 219.
8. Мицик Ю., Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Київ : Кліо, 2020. 288 с.

Семинар 14. Російсько-українська війна 2014–2024 рр.

План:

1. Передумови та причини російсько-української війни.
2. Початок російської агресії. Вторгнення до Криму та Донбасу. Колаборація і її причини.
3. Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року і організація відсічі російським окупантам.
4. Роль Європейського союзу і НАТО в захисті національних інтересів України.

Рекомендована література:

1. Веселова Л. Кібербезпека в умовах гібридної війни: адміністративно-правові засади. Одеса : Гельвета. 2020. 480 с.
2. Віднянський С., Мартинов А. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство: монографія. Київ : Портал, 2023. 336 с.
3. Гардінг Мок. Вторгнення. За лаштунками кривавої війни Росії та боротьба України за виживання. Харків : Віват, 2023. 353 с.
4. Державотворчі процесі в Україні і зарубіжних країнах (30-річчя прийняття Декларації про державний суверенітет України 1990 р.). *Матеріали круглого столу* (м. Харків, 3 черв. 2020 р.). Харків, 2020. С. 219.
5. Казанський Д., Воротинцева М. Як Україна втрачала Донбас. Київ : Чорна гора, 2020. 326 с.
6. Плохій С. Загублене царство. Історія «руського мира» з року 1470 до сьогодні. Харків : Фоліо? 2020. 308 с.
7. Плохій С. Російсько-українська війна. Повернення історії. Харків : Клуб сімейного дозвілля? 2023. 400 с.
8. Романишин А., Черевичний С. 100 запитань та відповідей про російсько-українську війну. Київ : Скіф, 2024. 82 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Із пропонованого переліку тем **обрати три**.

Підготувати повідомлення за обраними темами.

Кожне повідомлення має бути за обсягом 7 сторінок друкованого тексту, шрифт Times New Roman, кегль 14, інтервал між рядками – 1).

Перелік тем:

1. Грецькі міста-держави. Боспорське царство.
2. Виникнення первісного мистецтва на території України.
3. Слов'янське язичництво як світоглядна система, боги та демони.
4. Державно-політичний устрій Київської Русі.
5. Міжнародні зв'язки Київської Русі за часів Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
6. Причини розпаду Київської держави та її історична спадщина.
7. Галицько-Волинська держава: державотворчі традиції та їх розвиток у князівстві.
8. Освіта та наука в Галицько-Волинській державі.
9. Експансія Литви на українські землі.
10. Запорізька Січ – зародок української держави.
11. Політична програма Б. Хмельницького та її роль у будівництві козацької держави.
12. Просвітництво в Україні у XVII столітті.
13. Роль Юрія Хмельницького в історії гетьманщини.
14. Гетьман Іван Мазепа та його політика державотворення.
15. Конституція Пилипа Орлика.
16. Питання української державності в суспільно-політичному русі у XIX столітті.
17. Розвиток національно-визвольних ідей на західноукраїнських землях.
18. Діяльність українських політичних партій у роки першої російської революції.

19. Українські політичні сили в роки Першої світової війни.
20. Відродження державності України. Проголошення УНР.
21. Українська гетьманська держава та законотворча діяльність.
22. Українське питання на Паризькій мирній конференції. Встановлення на західноукраїнських землях окупаційних режимів.
23. Директорія. Основні напрямки державної політики.
24. Уроки Української національної революції 1917–1921 рр.
25. Утворення Української радянської республіки.
26. Проголошення незалежності Карпатської України: трагічна доля краю.
27. Сталінська політика «нового курсу» та її наслідки для українського народу.
28. Україна напередодні та в роки Другої світової війни.
29. Опір німецькому окупаційному режиму та його роль у звільненні України.
30. Десталінізація та її наслідки в Україні.
31. Причини поразки хрущовських реформ. Назрівання застійних явищ.
32. Боротьба опозиційних сил за суверенітет України.
33. Демократичні сили в умовах перебудови. Боротьба за державний суверенітет держави України.
34. Розбудова незалежної держави. Створення органів державної влади.
35. «Помаранчева революція»: ейфорія від успіху та реалії життя.
36. Зовнішня політика України в 2004–2010 рр.
37. Проблеми української державності у 2010–2017 рр.
38. Революція гідності. Підготовка та початок війни Російською Федерацією проти України.
39. Повномасштабне вторгнення Росії на територію України: боротьба народу України за звільнення територій від рашистів.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Територія та склад населення українських земель у давні часи.
2. Антична культура грецьких полісів Північного Причорномор'я.
3. Кіммерійці, скіфи, сармати.
4. Проблема історичної прабатьківщини та основні теорії походження українського народу.
5. Київська Русь в історії середньовічної Європи.
6. Прийняття християнства та його вплив на політику та культуру Русі.
7. Галицько-Волинська держава в контексті європейської історії та культури.
8. Державно-правове становище України в складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої.
9. Створення Кримського ханату та його вплив на подальший розвиток українських земель.
10. Культурно-просвітницька діяльність братств.
11. Козацтво як провідна верства українського суспільства. Європейські аналоги українського козацтва.
12. Роль козацтва в житті України наприкінці XVI ст. на початку XVII ст. Перші козацькі повстання.
13. Люблінська унія 1569 р.
14. Берестейська унія 1596 р.
15. Розвиток культури в Україні в другій половині XVI ст. – у першій половині XVII ст.
16. Революції XVII ст. в Європі. Визвольна війна в Україні середини XVII ст. під проводом Богдана Хмельницького.
17. Утворення Української козацької держави – Гетьманщини.
18. Переяславсько-Московська угода 1654 р. та її оцінка в історіографії.
19. Міжнародна діяльність Богдана Хмельницького та її роль у побудові держави.
20. Руїна.

21. Лівобережна та Слобідська Україна, Запорізька Січ у другій половині XVII ст.

22. Військово-політичне протистояння в Україні (1658–1678 рр.)

23. Міжнародні договори та поділ українських земель між іноземними державами у 60–80 рр. XVIII ст.

24. Українські землі у європейській геополітиці та культурі останньої чверті XVII ст. – XVIII ст.

25. Гетьман Іван Мазепа.

26. Пилип Орлик та його конституційний проєкт 1710 р.

27. Запорізька Січ у XVIII ст.

28. Правобережжя і західноукраїнські землі: гайдамацький і опришківський рух.

29. Російський суспільно-політичний та польський національно-визвольний рухи на українських землях у 20–30 рр. XIX ст.

30. «Весна народів» 1848–1849 рр. і українське національне відродження.

31. Кирило-Мефодіївське товариство – перша українська таємна політична організація.

32. Реформи 60–70 рр. XIX ст. та їх вплив на розвиток Наддніпрянської України.

33. Західноукраїнські землі наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

34. Українська література, живопис і театр другої половини XIX ст. – початку XX ст.

35. Створення та діяльність українських політичних партій у підросійській Україні наприкінці XIX – на початку XX ст.

36. Україна напередодні та в роки революції 1905–1907 рр. у російській імперії.

37. Україна в Першій світовій війні.

38. Криза російської імперії та Українська національна революція (1917–1921 рр.). УНР часів Української Центральної Ради.

39. Перша російська збройна інтервенція проти України (1917 – весна 1918 рр.).

40. Українська держава в період гетьманату Павла Скоропадського (1918 р). УНР часів Директорії, її внутрішня та зовнішня політика.

42. ЗУНР. Польсько-українська війна 1918–1919 рр.

43. Боротьба за соборність: Злука УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. та її історичне значення.

44. Українізація в радянській Україні у 20–30-ті роки ХХ ст.

45. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні. Причини та наслідки.

46. Економічна та національно-культурна політика Другої Речі Посполитої стосовно західноукраїнських земель.

47. Створення тоталітарного режиму в СРСР та його вплив на Україну.

48. Соціально-економічна криза в країнах Європи в 20–30-х рр. ХХ ст. Створення тоталітарних й авторитарних режимів.

49. Радянсько-німецькі договори 1939 року і західноукраїнські землі.

50. Німецько-радянська війна 1941–1945 рр. Німецький окупаційний режим в Україні 1941–1944 рр.

51. Організація руху опору в Україні під час Другої світової війни. УПА та її збройна боротьба проти фашистів.

52. Звільнення території України від німецьких загарбників. Повторна радянізація західноукраїнських земель.

53. Голод 1946–1947 рр. в Україні.

54. Відбудова народного господарства в УРСР у другій половині 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст.

55. Повоєнний розподіл світу. УРСР та створення ООН.

56. Діяльність УПА після Другої світової війни.

57. Україна в умовах тимчасової лібералізації суспільства 1953–1964 рр.

58. Національно-культурне відродження в роки хрущовської відлиги.

59. Дисидентський рух: шляхи формування та основні етапи розвитку.

60. Утворення Народного руху України та інших політичних партій.

61. Національно-культурне відродження України наприкінці 80-х рр. ХХ ст.

62. Історичні передумови проголошення незалежної України. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року.

63. Розгортання державотворчих процесів і формування національної економіки в незалежній Україні.

64. Будапештський меморандум 1994 року про гарантії безпеки для України.

65. Незалежна Україна на міжнародній арені. Шлях до ЄС.

66. Помаранчева революція – шлях до створення демократичної системи влади та побудови соціальної держави європейського зразка.

67. Європейський вибір і євроатлантична стратегія України.

68. Євромайдан – Революція гідності 2013–2014 рр.

69. Анексія Криму Російською Федерацією та її наслідки для загальноєвропейської системи безпеки.

70. Російсько-українська війна на сході України і європейська дипломатія.

71. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, організація відсічі російським окупантам.

ТРЕНУВАЛЬНІ ТЕСТИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО КОНТРОЛЬНОЇ МОДУЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Яка подія пов'язана з Великим розселенням слов'ян?
 - А) Велика грецька колонізація;
 - Б) утворення Великої Скіфії;
 - В) Велике переселення народів;
 - Г) занепад Трипільської культури.

2. Позначте появу на території сучасної України перших людей.
 - А) близько 2 млн. років тому;
 - Б) близько 1 млн. років тому;
 - В) близько 150 тис. років тому;
 - Г) близько 40 тис. років тому.

3. У який період розвитку первісного суспільства на українських землях з'являються наскельні малюнки, різьблені орнаменти, прикраси?
 - А) палеоліт;
 - Б) мезоліт;
 - В) неоліт;
 - Г) бронзовий вік.

4. Позначте назву доби, коли люди винайшли зброю зі стрілами.
 - А) палеоліт;
 - Б) мезоліт;
 - В) неоліт;
 - Г) енеоліт.

5. Позначте назву археологічної культури хліборобів доби енеоліту на території сучасної України.
 - А) Буго-Дністровська;
 - Б) Дніпро-Донецька;
 - В) Трипільська;
 - Г) Средньостогівська.

6. З появою яких племен на півдні України збігається початок раннього залізного віку?

- А) кіммерійців;
- Б) скіфів;
- В) сарматів;
- Г) готів.

7. Велика Скіфія охоплювала...

- А) територію степової частини України;
- Б) територію степової і лісо-степової України;
- В) територію степової лісо-степової частини України, а також грецьких міст-держав північного Причорномор'я та Криму.

8. Позначте назву грецького міста-колонії, яке виникло в середині VI ст. до н.е. на правому березі Бузького лиману.

- А) Ольвія;
- Б) Тіра;
- В) Херсонес;
- Г) Пантікапей.

9. Якими були головні причини грецької колонізації Північного Причорномор'я та Криму в VII–VI ст. до н.е.?

- А) соціально-економічними;
- Б) політичними;
- В) культурними;
- Г) воєнно-стратегічними.

10. Свідченням панування скіфів у північному Причорномор'ї в VII–III ст. н. е. є:

- А) кургани Товста могила, Чортмлик, Солоха, Гайманова могила;
- Б) руїни античних міст Тіра, Херсонес, Ольвія;
- В) стоянки Королеве, Мізін, Межиріч;
- Г) поселення Майданецьке, Трипілля, Черняхівське.

11. Позначте дату перших згадок про слов'ян-венедів у писемних джерелах.

- А) III ст. до н.е.;
- Б) II–I ст. до н.е.;
- В) I–II ст. н.е.;
- Г) III ст. н.е.

12. Який із зазначених народів, що проживали у причорноморських степах та Криму, першим перейшов до кочового способу життя?

- А) кіммерійці;
- Б) скіфи;
- В) сармати;
- Г) готи.

13. Язичницька релігія у слов'ян передбачала віру...

- А) в єдиного бога Перуна;
- Б) у багатьох богів, які уособлювали природні сили;
- В) у духів предків, що воскресають;
- Г) у надприродні сили людини.

14. Установіть відповідність типами історичних джерел та історичним пам'ятками:

1. усні	А. ікона
2. Писемні	Б. фотографія
3. речові	В. літопис.
4. етнографічні	Г. Обряд вінчання.
	Д. Билина.

15. Установіть послідовність подій.

А) Перші згадки про слов'ян-венедів у писемних джерелах;

- Б) Похід Дарія I на Скіфію.
- В) Період існування Черняхівської культури.
- Г) Період існування Трипільської культури.

16. У якому році відбулася наступна подія «І прибули Олег та Ігор до гір Київських, і довідався Олег, що тут Аскольд і Дір удвох княжать, і сховав він воїв у човнах, а інших позаду залишив, і сам прийшов на берег Дніпра, несучи Ігоря малого... і послав він посла до Аскольда та Діра... Аслькод же і Дір прийшли... І вискочили всі інші вої з човнів і мовив Олег Аскольдові і Дірові: «Ви оба не є ні князі, ні роду княжого. А я єсмь роду княжого». І тут винесли Ігоря «А се – син Рюриків...». І сів Олег, князюючи, у Києві і мовив Олег: «Хай се мати городам руським»?

- А) 860 р.;
- Б) 882 р.;
- В) 907 р.;
- Г) 911 р.

17. Позначте назву східно-слов'янського союзу племен, під час повстання якого загинув князь Ігор.

- А) поляни;
- Б) деревляни;
- В) сіверяни;
- Г) дреговичі.

18. Позначте правителя Київської Русі, який у 946 р. (957 р.) відвідав Константинополь з дипломатичним візитом?

- А) князь Аскольд;
- Б) князь Олег;
- В) князь Ігор;
- Г) княгиня Ольга.

19. Як називалися народні збори, на яких у Київській державі вирішувалися важливі громадські і державні справи?

- А) віче;
- Б) громада;
- В) дума;
- Г) снем.

20. «Лише малого у вас прошу: «Дайте мені от двору по три голуби і по три горобці. Бо не хочу тяжкі данини накласти на вас, як ото муж мій, а сього прошу у вас малого...», – з такими словами княгиня Ольга звернулася до...

- А) печенігів;
- Б) древлян;
- В) хазар;
- Г) візантійців.

21. Позначте ім'я князя, за правління якого у Києві було збудовано Софійський Собор.

- А) Ігор;
- Б) Володимир Великий;
- В) Ярослав Мудрий;
- Г) Володимир Мономах.

22. Утвердження династії Рюрикович у Києві відбулося в результаті...

- А) об'єднання північних і південних руських земель Олегом;
- Б) переможного походу князя Аскольда на Константинополь;
- В) боротьби за Київський стіл між Ярославичами;
- Г) запровадження християнства як державної релігії.

23. Коли відбувся з'їзд князів у Любечі?

- А) 1036 р.;
- Б) 1054 р.
- В) 1068 р.
- Г) 1087 р.

24. Володимир Великий став Київським князем у результаті ...

- А) успадкування батьківського престолу;
- Б) тривалої запеклої міжусобної боротьби;
- В) закликання народними зборами – вічем;
- Г) насильної зміни династії на Київському престолі.

25. «Руська правда» («Правда Ярослава») є історичною пам'яткою...

- А) IX ст.;
- Б) X ст.;
- В) XI ст.;
- Г) XII ст.

26. Вплив якої культури мав вирішальний вплив на розвиток культури Київської Русі?

- А) західно-європейської;
- Б) арабсько-мусульманської;
- В) тюркських кочових народів;
- Г) візантійської.

27. Як називалися срібні злитки, які виконували на Русі функцію грошей?

- А) куни;
- Б) гривни;
- В) колти;
- Г) барми.

28. Який князь відкрив першу школу для знаті в Києві?

- А) Святослав;
- Б) Володимир Великий;
- В) Ярослав Мудрий;
- Г) Володимир Мономах.

29. У якій літературній пам'ятці Русі автор намагається показати, «звідкіля єсть пішла Руська земля»?

- А) Слово о полку Ігоревім;
- Б) «Повість временних літ»;
- В) «Слово про закон і благодать»;
- Г) «Повчання дітям».

30. Якого галицько-волинського князя літописець першим титулував як «самодержця Русі»?

- А) Ярослава Осмомисла;
- Б) Романа Мстиславовича;
- В) Юрія I Львовича;
- Г) Данила Галицького.

31. Влада князя у галицько-волинській державі у другій половині XIII ст. обмежувалася

- А) великим київським князем;
- Б) Папою Римським;
- В) митрополитом;
- Г) монгольським ханом.

32. Позначте дату битви на річці Калка?

- А) 1199 р.;
- Б) 1223 р.;
- В) 1239 р.;
- Г) 1240 р.

33. Позначте місто , де спільному сеймі представників привілейованих станів відбулося об'єднання Польського королівства і Великого князівства Литовського в одну державу.....

- А) Варшава;
- Б) Вільно;
- В) Люблін;
- Г) Краків.

34. На які адміністративно-територіальні одиниці поділялися українські землі під польською владою у другій половині VI ст.?

- А) удільні князівства;
- Б) полки;
- В) області;
- Г) воєводства.

35. Який князь близько 1556 р. спорудив оборонний замок у пониззі Дніпра на острові Мала Хортиця?

- А) Дмитро Вишневецький;
- Б) Костянтин Острозький;
- В) Михайло Литвин;
- Г) Ярема Вишневецький.

36. Який козацький клейнод у Війську Запорозькому уособлював владу полковника?

- А) булава;
- Б) пернач;
- В) бунчук;
- Г) литаври.

37. Одним із напрямків православних братств було...

- А) представляти інтереси православного населення в сеймі та сенаті;
- Б) керівництво українською православною церквою;
- В) організація книгодрукування, заснування українських шкіл;
- Г) посередництво між польською владою і міською громадою.

38. Позначте турецьку фортецю і невільницький ринок у Криму, якій у 1616 р. здобули козаки на чолі з гетьманом П. Конашевичем-Сагайдачним.

- А) Інкерман;
- Б) Гезлове;
- В) Бахчисарай;
- Г) Кафа.

39. Яка причина спонукала польську владу збудувати фортецю Кодак неподалік Запорозької Січі?

- А) прагнення зміцнити оборону кордонів Речі Посполитої проти набігів татар;
- Б) прагнення встановити контроль над Січчю;
- В) не допустити постійних нападів козаків на Польщу;
- Г) закласти основи оборонної лінії проти Московської держави.

40. Церковні братства на українських землях у VI ст. діяли при

- А) православних церквах;
- Б) католицьких церквах;
- В) греко-католицьких (уніатських) церквах;
- Г) протестантських церквах.

41. Коли було створено Пересопницьке Євангеліє?

- А) 1556–1561 рр.;
- Б) 1578 р.;
- В) 1581–1582 рр.;
- Г) 1596 р.

42. Яка подія відбувалася у жовтні 1596 р. у місті Бересті?

- А) укладання унії про об'єднання Польського королівства і Великого князівства Литовського в єдину державу;
- Б) відкриття церковного собору, що повинен був загалом схвалити об'єднання православної церкви з католицькою;
- В) Єрусалимський патріарх Фефан відновив православну ієрархію на українських та білоруських землях;
- Г) король Речі Посполитої Владислав IV оголосив рішення про легалізацію православної церкви у своїй державі.

43. Після свого утворення греко-католицька церква підпорядковувалася...

- А) Папі Римському;
- Б) Константинопольському патріарху;
- В) Московському патріархату;
- Г) Папі Римському і Патріархам.

44. Кого висвячено київським митрополитом унаслідок відновлення православної ієрархії Єрусалимським Патріархом Фефаном?

- А) Петра Могилу;
- Б) Іпатія Потія;
- В) Мелетія Смотрицького;
- Г) Йова Борецького.

45. Де була відкрита перша на українських землях слов'яно-греко-латинська школа?

- А) у Львові;
- Б) в Острозі;
- В) у Києві;
- Г) у Луцьку.

46. Яка з зазначених подій церковного життя пов'язана із життям Петра Могили?

- А) утворення греко-католицької церкви;
- Б) досягнення визнання польською владою вищої православної ієрархії;
- В) докладання зусиль до розбудови греко-католицької церкви;
- Г) відновлення вищої православної ієрархії.

47. Прочитайте уривок і позначте ім'я історичного діяча, про якого йдеться: «Займаючи з 1559 р. посаду київського воеводи, вважався фактичним господарем українського прикордоння. Був найбільшим, після короля, землевласником Речі Посполитої, якого називали «некоронованим королем Русі». На його кошти було видано перший текст Біблії церковно-слов'янською мовою».

- А) Костянтин-Василь Острозький;
- Б) Адам Кисіль;
- В) Дмитро Вишневецький;
- Г) Богдан Ружинський.

48. У якому році було створено Києво-Могилянський колегіум?

- А) 1578 р.;
- Б) 1615 р.;
- В) 1631 р.;
- Г) 1632 р.

49. Установіть відповідність між історико-географічними назвами та їхніми визначеннями.

1. Дике поле	А) заплава Дніпра, що простягається з обох його боків від острова Хортиця приблизно на 100 км за ширини 3 до 25 км.
2. Дніпровський низ	Б) необжиті осілим населенням між Доном, верхньою Окою і лівими протоками Десни та Дніпра.
3. Великий луг	В) хайони, які найчастіше зазнавали нападів козаків-запорожців на узбережжі Чорного моря.
4. Запоріжжя	Г) Терени з обох боків Дніпра, розташовані за його порогами.
Д) Землі у нижній течії Дніпра на південь від Дніпровських порогів

50. Установіть послідовність подій.

- А) Хотинська битва;
- Б) ехвалення сеймом Речі Посполитої «Статей про заспокоєння грецької віри» і легалізація православної церкви;
- В) відновлення ієрархії православної церкви на українських та білоруських землях;
- Г) прийняття сеймом Речі Посполитої «Ординації війська Запорозького реєстрового».

51. Установіть послідовність подій.

- А) гозацьке повстання під проводом І. Сулими;
- Б) гозацько-селянське повстання під проводом П. Бута, Я. Острияниці, Д. Гуні;
- В) козацько-селянське повстання під проводом М. Жмайла;
- Г) козацько-селянське повстання під проводом Т. Федоровича (Трясила).

52. Які воєводства були утворені на українських землях, що увійшли до складу Польського королівства за умовами Люблінської унії.

- А) Руське;
- Б) Волинське;
- В) Подільське;
- Г) Братславське.
- Д) Белзьке;
- Є) Київське
- Ж) Чернігівське.

53. Яка причина спонукала Б. Хмельницького укласти з Річчю Посполитою Білоцерківський договір?

- А) смерть польського короля Владислава IV;
- Б) спустошення поляками Брацлавщини;
- В) поразка козацько-селянського війська у битві під Берестечком;
- Г) перехід кримських татар на бік Польщі.

54. Де відбулася перша велика перемога повстанського війська на чолі з Богданом Хмельницьким над польським військом, очолюваним Стефаном Потоцьким?

- А) Пилявці;
- Б) Корсунь;
- В) Жовті Води;
- Г) Зборів.

55. Хто виступав союзником Богдана Хмельницького у Національно-визвольній війні українського народу у період з 1648 – 1653 рр.?

- А) поляки;
- Б) шведи;
- В) турки;
- Г) татари.

56. Коли відбулася облога повстанським військом Львова і Замостя?

- А) 1648 р.;
- Б) 1649 р.;
- В) 1650 р.;
- Г) 1651 р.

57. Яка подія вважається початком Національно-визвольної війни?

- А) зруйнування Д. Чаплинським родинного хутора Б. Хмельницького;
- Б) втеча Б. Хмельницького з в'язниці у Чигирині;
- В) оволодіння Б. Хмельницьким Запорозькою Січчю.
- Г) обрання Б. Хмельницького гетьманом Війська Запорозького.

58. Який договір підписали в 1656 р. Московська держава і Річ Посполита?

- А) Деулинська угода;
- Б) Поляновський мир;
- В) Андрусівське перемир'я;
- Г) Віленське перемир'я.

59. Яке місто Гетьманщини було її столицею і резиденцією Б. Хмельницького?

- А) Чигирин;
- Б) Київ;
- В) Переяслав;
- Г) Трахтемирів,

60. Після яких битв Національно-визвольної українського народу під проводом Б. Хмельницького уклалися мирні договори з Річчю Посполитою?

- А) на Жовтих Водах та під Корсунем;
- Б) під Корсунем та під Пилявцями;
- В) під Пилявцями та під Зборовом;
- Г) під Зборовом та під Берестечком.

61. Яким був головний соціальний наслідок Національно-визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького?

А) ліквідація особистої залежності селян від панів (ліквідація кріпацтва);

Б) формування козацтва як провідної верстви суспільства;

В) злиття верхівки козацтва зі шляхтою;

Г) формування великого козацького землеволодіння.

62. У якій із груп зазначені гетьмани Лівобережної Гетьманщини?

А) І. Виговський, Ю. Хмельницький, П. Тетеря, П. Дорошенко;

Б) Я. Сомко, І. Сірко, П. Суховій, М. Ханенко;

В) П. Дорошенко, М. Ханенко, Ю. Хмельницький, В. Золотаренко;

Г) І. Брюховецький, Д. Многогрішний, І. Самойлович, І. Мазепа.

63. У якому році відбулася Конотопська битва?

А) 1657 р.;

Б) 1658 р.;

В) 1659 р.;

Г) 1600 р.

64. Кого було обрано гетьманом Правобережної України на Раді в Чигирині, скликаній на початку січня 1663 р.?

А) П. Тетерю;

Б) Ю. Хмельницького;

В) П. Дорошенка;

Г) І. Брюховецького.

65. Яку назву мала угода, укладена у 1686 р. між Річчю Посполитою і Московською державою?

А) Андрусівське перемир'я;

Б) Бахчисарайський договір;

В) «Вічний мир»;

Г) Бучацький договір.

66. Як називають в історичній літературі Запорозьку Січ, що існувала протягом 1652–1709 рр.?

- А) Томаківська Січ;
- Б) Микитинська Січ;
- В) Базавлуцька Січ;
- Г) Чортомлицька Січ.

67. Правління якого гетьмана розпочалося з підписання Коломацьких статей?

- А) І. Самойлович;
- Б) І. Мазепа;
- В) І. Скоропадський;
- Г) Д. Апостол.

68. Яке місто було резиденцією гетьмана Івана Мазепа?

- А) Батурин;
- Б) Чигирин;
- В) Глухів;
- Г) Київ.

69. Який вищий навчальний заклад було відкрито у Наддніпрянській Україні в 1805 році?

- А) Рішельєвський ліцей;
- Б) Харківський університет;
- В) Гімназія вищих наук у Ніжині;
- Г) Університет Святого Володимира в Києві.

70. Що було характерним для розвитку української культури в першій половині XIX ст.?

- А) формування нової української літературної мови;
- Б) поширення стилю бароко;
- В) копіювання кращих зразків княжої доби;
- Г) виникнення традиційних пересувних лялькових театрів.

71. Установіть послідовність виходу в світ літературних творів:

- А) поема «Енеїда» І. Котляревського;
- Б) збірка поезій «Кобзар» Т. Шевченка;
- В) альманах «Русалка Дністрова»;
- Г) перший український історичний роман «Чорна Рада»

П. Куліша.

72. У якому році в Російській імперії було здійснено перехід до загальної військової повинності?

- А) 1861 р.;
- Б) 1864 р.;
- В) 1865 р.;
- Г) 1874 р.

73. Коли у Наддніпрянщині остаточно відбувся промисловий переворот (революція)?

- А) 60-ті рр. ХІХ ст.;
- Б) 70-ті рр. ХІХ ст.;
- В) 80-ті рр. ХІХ ст.;
- Г) 90-ті рр. ХІХ ст.

74. Які події мали місце на українських землях під час Кримської війни?

- А) скасування кріпацтва;
- Б) повстання воєнних поселенців;
- В) ліквідація Задунайської Січі;
- Г) «Київська козаччина».

75. Хто у 1878–882 рр. видавав у Женеві перший український політичний журнал «Громада»?

- А) Б. Грінченко;
- Б) М. Чайковський;
- В) М. Драгоманов;
- Г) Г. Галаган.

76. Хто написав опери «Наталка Полтавка», «Гарас Бульба», «Енеїда», «Коза Дереза»?

- А) І. Гулак-Артемівський;
- Б) М. Лисенко;
- В) М. Леонтович;
- Г) М. Вербицький.

77. Яка подія стала приводом для революції 1905–1907 рр. у Росії?

- А) повстання на броненосці «Потьомкін»;
- Б) розстріл мирної демонстрації, «Кривава неділя»;
- В) загальноросійський політичний страйк;
- Г) поразка у війні з Японією.

78. У якому місті на українських землях виникла перша рада робітничих депутатів?

- А) Києві;
- Б) Катеринославі;
- В) Юзівці;
- Г) Одесі.

79. У якому році постало Товариство українських поступовців?

- А) 1905 р.;
- Б) 1908 р.;
- В) 1911 р.;
- Г) 1914 р.

80. Який соціальний прошарок був найчисельнішим на українських землях на початку ХХ ст.?

- А) промисловці і підприємці;
- Б) промислові робітники;
- В) селяни;
- Г) духовенство.

81. З яким процесом пов'язані поняття «відруб», «хутір», «Сірий клин», «Зелений клин»?

- А) селянською реформою 1861 р.;
- Б) аграрною реформою Столипіна;
- В) селянськими виступами під час революції 1905–1907 рр.;
- Г) «ходінням у народ» народників.

82. Яка скаутська організація виникла у 1911 р. у Галичині?

- А) «Пласт»;
- Б) «Січ»;
- В) «Сокіл»;
- Г) «Просвіта».

83. Яка основна вимога революційних виступів в Австро-Угорській імперії 1906–1907 рр., у яких активну участь узяли й українці?

- А) запровадження загального виборчого права;
- Б) розподіл поміщицьких земель між селянами;
- В) надання автономії Галичині;
- Г) об'єднання українських земель в єдину державу.

84. Суть планів сторін, що воювали у Першій світовій війні, щодо України полягала в прагненні....

- А) захопити українські землі, що входили до складу держави-противника;
- Б) створити Українську державу під протекторатом Австро-Угорщини і Росії;
- В) розв'язати «українське питання» на європейській післявоєнній мирній конференції;
- Г) включити Правобережну Україну та Східну Галичину до складу Польської держави.

85. Які заходи були характерними для політики російського царизму на окупованих західноукраїнських землях у роки Першої світової війни?

А) закриття українських шкіл, підтримка місцевих поміщиків, поширення антивоєнних настроїв серед селян;

Б) депортація греко-католицьких священників углиб імперії, підтримка просвітницьких українських товариств і місцевих капіталістів;

В) підтримка місцевих поміщиків, закриття українських шкіл, створення громадських організацій;

Г) заборона українських періодичних видань, діяльності товариств, громадських організацій, депортація греко-католицьких священників углиб імперії.

86. Які політичні сили склали більшість в Українській Центральній Раді?

А) ліві і центристи;

Б) праві і центристи;

В) ультраліві і ліві;

Г) ультраправі і праві.

87. Після проголошення якого з Універсалів Української Центральної Ради було створено український уряд – Генеральний секретаріат?

А) Першого;

Б) Другого;

В) Третього;

Г) Четвертого.

88. Згідно з яким Універсалом Українська Центральна Рада поповнювалась представниками національних меншин?

А) Першим;

Б) Другим;

В) Третім;

Г) Четвертим.

89. Позначте назву радянського уряду України, створеного в грудні 1917 р.

- А) Генеральний секретаріат;
- Б) Народний секретаріат;
- В) Кабінет міністрів;
- Г) Рада Народних Комісарів.

90. Хто був головою Української Центральної Ради?

- А) С. Петлюра;
- Б) В. Винниченко;
- В) М. Грушевський;
- Г) С. Єфремов.

91. Яка з названих подій стала свідченням патріотизму і самовідданості української молоді у боротьбі із більшовицькою агресією проти УНР?

- А) бій на горі Маківка;
- Б) бій під Крутами;
- В) бій під Мотовилівкою;
- Г) бій на горі Лисоня.

92. Який орган очолював В. Винниченко влітку 1917 року?

- А) Генеральний секретаріат Української Центральної Ради;
- Б) Раду Народних Міністрів УНР;
- В) Директорію УНР;
- Г) Державний секретаріат ЗУНР.

93. З якими державами УНР уклала Брестський мирний договір?

- А) Четвертного союзу;
- Б) Антанти;
- В) радянськими республіками;
- Г) Малої Антанти.

94. У якому місті було проголошено радянську владу в Україні у грудні 1917 р.

- А) Київ;
- Б) Харків;
- В) Катеринослав;
- Г) Одеса.

95. Установіть послідовність подій:

А) Брестський мирний договір між УНР і країнами Четвертного союзу;

Б) Ультиматум Раднаркому РСФРР Українській Центральній Раді;

В) Повстання у Києві робітників заводу «Арсенал», інспіроване більшовиками, і придушення його українськими військами під командуванням С. Петлюри;

Г) Перший Всеукраїнський з'їзд рад у Харкові. Проголошення радянської влади в Україні.

96. Який вищий законодавчий орган існував у період Директорії УНР?

- А) Українська Центральна рада;
- Б) Директорія;
- В) Трудовий конгрес;
- Г) Державна дума.

97. Яка подія за межами України сприяла падінню режиму гетьмана П. Скоропадського?

- А) прихід більшовиків до влади в Росії;
- Б) листопадова революція в Німеччині;
- В) відкриття Паризької мирної конференції;
- Г) підписання Брестського миру між радянською Росією і країнами Четвертного союзу.

98. У якому році перший з'їзд Рад СРСР затвердив декларацію про утворення Союзу РСР та Союзний договір між РСФСР, УРСР, БРСР та Закавказькою СФСР?

- А) 1920 р.;
- Б) 1922 р.;
- В) 1924 р.;
- Г) 1926 р.

99. Про яку політику радянської влади свідчать наступні поняття і терміни: «госпрозрахунок», «трест», «концесія», «продподаток»?

- А) «воєнного комунізму»;
- Б) «нову економічну політику» (НЕП);
- В) колективізацію та індустріалізацію;
- Г) радянізацію.

100. Хто був головою раднаркома УРСР в період запровадження НЕПу?

- А) Д. Мануїльський;
- Б) Г. Петровський;
- В) Х. Раковський;
- Г) Є. Квірінг.

101. Яких сфер життя суспільства найбільше торкалася політика «коренізації»?

- А) економічної, політичної;
- Б) соціальної та економічної;
- В) культурної і політичної;
- Г) соціальної і культурної.

102. Установіть послідовність подій:

- А) створення СРСР;
- Б) початок першого радянського голоду;
- В) започаткування коренізації;
- Г) шахтинська справа.

103. Що з переліку стосується нової економічної політики (1921–1929 рр.)?

- А) утвердження приватної власності на землю;
- Б) введення госпрозрахунку на державних підприємствах;
- В) денационалізація важкої промисловості;
- Г) поява кредитно-банківської системи і бірж;
- Д) скасування державної монополії на зовнішню торгівлю;
- Е) введення концесій;
- Є) розпуск колгоспів і радгоспів.

104. Яка мета здійснення суцільної колективізації?

А) зміцнення матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва та піднесення добробуту селян;

Б) допомога держави процесу колгоспного будівництва та удосконалення агротехніки й агрокультури;

В) встановлення державного контролю над сільськогосподарським виробництвом і використання його ресурсів для модернізації всього господарства.;

Г) подолання продовольчої кризи в країні, заміна екстенсивного сільськогосподарського виробництва інтенсивним.

105. З якими подіями світової історії співпало здійснення УРСР політики форсованої індустріалізації?

- А) велика депресія;
- Б) просперіті;
- В) повоєнне врегулювання;
- Г) хвиля міжнародного визнання СРСР.

106. Конституція Української РСР 1937 р. законодавчо закріплювала...

А) входження республіки до складу СРСР, без права виходу з його складу, функції її органів державної влади та управління;

Б) перемогу соціалізму та побудову основ соціалістичного господарства;

В) диктатуру трудящих мас, завданням якої є здійснення переходу від буржуазного ладу до соціалізму, шляхом проведення соціалістичних перетворень;

Г) побудова розвинуеного соціалістичного суспільства та керівну роль комуністичної партії в суспільному і державному житті.

107. Що стало головною причиною Голодомору 1932–1933 рр.?

А) засуха та неврожай;

Б) цілеспрямована політика вищого партійного керівництва;

В) провал політики індустріалізації;

Г) агресивна політика проти УРСР.

108. Для розкриття якого історичного явища можна використати такі поняття і терміни: показові судові процеси, ОГПУ, НКВД, «Трійки», позасудові органи?

А) червоний терор;

Б) білий терор;

В) масові репресії;

Г) дискримінація.

109. З якою політичною метою проводився масовий терор у СРСР у 1930-ті роки?

А) показати перед світовою громадськістю могутність СРСР;

Б) подолати економічні труднощі, завершити перехід до комунізму;

В) ліквідувати реальних і потенційних противників радянської влади, одноосібної влади Й. Сталіна в середині країни;

Г) скоротити населення СРСР.

110. Які області були утворені на українських землях, що були приєднані до УРСР 1939–1940 рр.?

А) Львівська, Тернопільська, Волинська, Дрогобицька, Рівненська;

Б) Львівська, Тернопільська, Волинська, Дрогобицька, Рівненська, Станіславська, Ізмаїльська;

В) Львівська, Тернопільська, Волинська, Дрогобицька, Рівненська, Чернівецька, Станіславська, Ізмаїльська;

Г) Львівська, Тернопільська, Волинська, Дрогобицька, Рівненська, Чернівецька, Станіславська, Ізмаїльська, Івано-Франківська.

111. Де були здійснені контрнаступи радянських військ в Україні навесні 1942 р. ?

А) у районі Харкова, у Криму;

Б) під Одесою, Севастополем;

В) у районах міст Києва і Дніпропетровська.

Г) у Криму, у районі Києва.

112. Як називався план нападу гітлерівської Німеччини та її союзників на СРСР?

А) «Ост»;

Б) «Вайс»;

В) «Барбаросса»;

Г) «Цитадель».

113. У результаті якої операції радянських військ було завершення визволення території України від німецько-фашистських загарбників?

А) Львівсько-Сандомирівської;

Б) Карпатсько-Ужгородської;

В) Ясько-Кишинівської;

Г) Кримської.

114. Унаслідок якої події почалося визволення правобережної України від нацистської окупації?

- А) Корсунь-Шевченківської операції;
- Б) Курської битви;
- В) Битви за Дніпро;
- Г) Харківської операції.

115. Що називають «волинською трагедією»?

А) збройне протистояння між українцями і поляками на Волині в 1943 р., що супроводжувалося значними людськими жертвами з обох сторін;

Б) каральна акція нацистських окупантів, що супроводжувалася масовим зниженням мирного населення;

В) обмін населенням між Польщею та УРСР, який супроводжувався насильним вигнанням поляків;

Г) насильницьке насадження радянської влади на Волині у 1939–1941 рр.

116. Установіть відповідність між характеристиками і особами:

1. Один із авторів «Акта проголошення відновлення Української держави» у 1941 р.	А) М. Кирпонос
2. Єпископ, який був ініціатором «возз'єднання УГКЦ» з православ'ям, ліквідації Берестейської церковної Унії	Б) Я. Стицько
3. Командувач Південно-Західного фронту в 1941 р.	В) В. Кубійович
4. Керівник Українського центрального комітету – єдиної легальної організації на окупованих територіях у роки Другої світової війни	Г) Г. Костельник

117. Установіть відповідність між подіями Другої світової війни на території України та їхніми наслідками:

1. Встановлення нового порядку в Україні	А) Евакуація матеріальних і людських ресурсів на схід
2. Поразка Червоної армії в Україні	Б) Вивезення працездатного населення на примусові роботи і економічне пограбування
3. Приєднання Західної України до СРСР і, відповідно, УРСР	В) Радянізація, депортація частини населення
4. Визволення території УРСР від нацистських загарбників	Г) Окупація Карпатської України угорськими військами
	Д) Початок відбудови зруйнованого господарства

118. Установіть послідовність подій:

А) початок масового вивезення українців на примусові роботи в Німеччину;

Б) початок радянського партизанського руху;

В) початок масових розстрілів нацистами в Києві у Бабиному гаю;

Г) завершення окупації України нацистською Німеччиною та їх союзниками.

119. Яка нова область утворилась у складі УРСР у 1946 р.?

А) Кримська;

Б) Кіровоградська;

В) Черкаська;

Г) Закарпатська.

120. У якому році загинув командувач УПА Р. Шухевич?

А) 1945р.;

Б) 1950 р.;

В) 1955 р.;

Г) 1960 р.

121. Яку назву мав ідеологічний наступ на радянське суспільство сталінського режиму після завершення Другої світової війни?

- А) «Лисенківщина»;
- Б) «Ждановщина»;
- В) «Волобуєвщина»;
- Г) «Шумськізм».

122. У якому повоєнному році було остаточно усталено кордон між УРСР і Польщею?

- А) 1945 р.;
- Б) 1947 р.;
- В) 1951р.;
- Г) 1954 р.

123. Що стало однією з причин проведення операції «Вісла»?

- А) активна діяльність підпілля ОУН і загонів УПА на Закарзонні;
- Б) прагнення радянського керівництва приєднати Закарпаття до УРСР;
- В) переселення в західні області УРСР спеціалістів з Наддніпрянщини;
- Г) намагання забезпечити відбудову промисловості Донбасу робочою силою.

124. Яку сільськогосподарську культуру М. Хрущов вважав важливим засобом піднесення сільськогосподарського виробництва?

- А) пшеницю;
- Б) картоплю;
- В) кукурудзу;
- Г) сою.

125. Процес лібералізації суспільно-політичного життя в СРСР у період «відлиги»?

- А) не змінив суті радянської тоталітарної моделі розвитку;
- Б) забезпечив повну реабілітацію жертв сталінських репресій;
- В) створив передумови відновлення збройної боротьби УПА;
- Г) сприяв переходу до ринкових методів господарювання.

126. Позначте прізвище одного з представників поетів-шістдесятників:

- А) В. Стус;
- Б) В. Чорновіл;
- В) І. Дзюба;
- Г) В. Симоненко.

127. Який захід партійно-радянського керівництва СРСР і УРСР у 1950–1960 рр. вплинув на життєвий рівень населення України?

- А) введення широкомасштабного індустріального житлового будівництва;
- Б) упровадження державних позик і збільшення присадибних ділянок колгоспників;
- В) створення сфери побутових послуг і системи громадського харчування;
- Г) заборона робітникам і службовцям самочинно змінювати місце роботи.

128. Укажіть діячів-«шістдесятників» в українській літературі?

- А) І. Драч, Л. Танюк;
- Б) Л. Танюк, Л. Костенко;
- В) Л. Костенко, В. Симоненко;
- Г) В. Симоменко, Т. Яблонська.

129. Виникнення в УРСР руху шістдесятників зумовлено:

- А) лібералізацією суспільно-політичного і духовного життя;
- Б) збільшенням фінансування культури та народної творчості;
- В) відновленням творчих контактів українських митців з діаспорою;
- Г) повернення в українську культуру забутих і репресованих імен.

130. Установіть відповідність між поняттями та їхнім основним змістом:.

1. Волонтаризм	А) практика, згідно з якою головним чинником досягнення мети є суб'єктивне бажання та довільні рішення осіб, які її здійснюють;
2. Дисидентство	Б) негативна емоційна реакція на чужинців, ворожість щодо них;
3. Космополітизм	В) морально-політична опозиція до державного (політичного) ладу, панівних у суспільстві ідеологій та цінностей;
4. Ксенофобія	Г) теорія і практика, в основу яких покладено тезу про пріоритетність загальнолюдських цінностей над цінностями окремих націй;
	Д) теорія і практика, основою яких є ставлення до людини як найвищої цінності, захист її прав і свобод, розвиток її здібностей.

131. Яка зовнішня політична подія сприяла згортанню «реформи О. Косигіна»?

- А) революція в Угорщині;
- Б) будівництво Берлінського муру;
- В) «Празька весна»;
- Г) початок розрядки напруженості в міжнародних відносинах.

132. Хто з партійних керівників УРСР серед партійно-державної верхівки СРСР мав репутацію «націоналіста»?

- А) М.Хрущов;
- Б) Л. Мельников;
- В) П. Шелест;
- Г) В. Щербицький.

133. Що стало приводом для усунення П. Шелеста з посади першого секретаря ЦК КПУ?

- А) книга «Україно наша Радянська»;
- Б) підтримка М. Хрущова на жовтневому пленумі ЦК КПРС 1964 р.;
- В) «Празька весна»;
- Г) судовий процес над УРСР.

134. Хто був автором кінострічок «Кам'яний хрест», «Криниця для спраглих», «Тіні забутих предків»?

- А) С. Параджанов;
- Б) Ю. Іллєнко;
- В) М. Руденко;
- Г) Є. Сверстюк.

135. Установіть хронічну послідовність подій:

- А) заснування Української Гельсінської групи;
- Б) перша велика хвиля арештів українських дисидентів;
- В) друга велика хвиля арештів українських дисидентів;
- Г) видання В. Чорноволом часопису «Український вісник».

136. У якому році В. Щербицького було усунуто з посади першого секретаря і члена політбюро ЦК КПУ «у зв'язку з виходом на пенсію»?

- А) 1986 р., після Чорнобильської катастрофи;
- Б) 1989 р., під час засідання пленуму ЦК КПУ за участю М. Горбачова;
- В) 1990 р. у результаті виборів Верховної Ради УРСР;
- Г) 1991 р., після прийняття акта «Про проголошення незалежності України».

137. У якому році в СРСР була започаткована політика «перебудови»?

- А) 1985 р.;
- Б) 1986 р.;
- В) 1987 р.;
- Г) 1988 р.;

138. Яке питання було винесено на референдум 1 грудня 1991 року?

- А) про запровадження посади президента України;
- Б) про підтвердження Акта проголошення незалежності України;
- В) про реформування СРСР на демократичних засадах;
- Г) про внесення змін у Конституцію України.

139. Яку вимогу страйку-годування студентів у Києві в жовтні 1990 р. задовольнила Верховна Рада УРСР?

- А) націоналізація власності КПУ та комсомолу;
- Б) відставка прим'єр-міністра В. Масола;
- В) відбування призовниками військової служби на території України;
- Г) непідписання Україною нового союзного договору.

140. З яким радянським лідером пов'язують появу понять «гласність», «нове політичне мислення», «демократизація»?

- А) Л. Брежневим;
- Б) Ю. Андроповим;
- В) К. Черненко;
- Г) М. Горбачовим.

141. Що стало приводом до спроби державного перевороту в СРСР 19–21 серпня 1991 р. ?

- А) призначення дати підписання нового союзного договору;
- Б) раптова хвороба М. Горбачова;
- В) декларація про Державний суверенітет України;
- Г) результати всесоюзного референдуму.

142. У грудні 1991 року президентом України було обрано...

- А) В. Щербицького;
- Б) В. Чорновола;
- В) Л. Кравчука;
- Г) Л. Кучму.

143. Які наслідки для України мав заколот ГК ЧП у Москві (ДКНС)?

- А) усунення В. Щербицького від влади УРСР;
- Б) негайний вихід КПУ із складу КПРС;
- В) підписання УРСР нового союзного договору;
- Г) проголошення незалежності України.

144. Установіть послідовність подій:

- А) «живий ланцюг» від Львова до Києва на відзнаку річниці акта злуки між УНР і ЗУНР;
- Б) прийняття Верховною Радою УРСР закону про мову;
- В) перші альтернативні вибори до Верховної Ради УРСР;
- Г) початок багатопартійності в Україні.

145. У якому році між Російською Федерацією та Україною було досягнуто домовленість про розподіл Чорноморського флоту і підписано широкомасштабний Договір про дружбу, співробітництво й партнерство між двома країнами?

- А) 1991 р.;
- Б) 1995 р.;
- В) 1997 р.;
- Г) 1999 р.

146. Створення Співдружності Незалежних Держав пов'язане з іменами...

- А) Л. Кравчука, С. Шушкевича, Б. Єльцина;
- Б) Л. Кучми, Б. Єльцина, О. Лукашенка;
- В) М. Горбачова, Б. Єльцина, Н. Назарбаєва;
- Г) Л. Кравчука, Н. Назарбаєва, С. Шушкевича.

147. Які країни в 1994 р. надали гарантії безпеки Україні в обмін на ліквідацію ядерного потенціалу і приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї?

- А) США, Росія;
- Б) США, Росія, Велика Британія;
- В) США, Росія, Велика Британія, Китай;
- Г) США, Росія, Велика Британія, Франція, Китай.

148. Питання приналежності якого острова (півострова) викликало напруженість в україно-російських відносинах у 2003 р.?

- А) Зміїного;
- Б) Криму;
- В) Тузли;
- Г) Березані.

149. Хто був першим космонавтом незалежної України?

- А) Ю. Гагарін;
- Б) П. Попович;
- В) Л. Каденюк;
- Г) Г. Тітов.

150. Яка трагедія України була визнана на законодавчому рівні Геноцидом українського народу?

- А) Голодомор 1932–1933 рр.;
- Б) Масовий терор 1930 р.;
- В) Голокост 1941–1945 рр.;
- Г) перебування України в складі СРСР.

151. У які роки вибори до Верховної Ради України здійснювалися за мажоритарною виборчою системою:

- 1. 1990 р.;
- 2. 1994 р.;
- 3. 1998 р.;
- 4. 2002 р.;
- 5. 2006 р.;

- 6. 2007 р.;
- 7. 2012 р.;
- 8. 2014 р.
- А) 1, 2;
- Б) 2, 3;
- В) 3, 4;
- Г) 5, 6.

152. З якими країнами НАТО і ЄС Україна має спільний суходільний кордон?

- 1. Угорщина;
- 2. Румунія;
- 3. Болгарія;
- 4. Молдова;
- 5. Польща;
- 6. Росія;
- 7. Словаччина;
- 8. Білорусь.
- А) 1, 3, 5, 7;
- Б) 2, 4, 6, 7;
- В) 1, 2, 5, 6;
- Г) 1, 2, 5, 7.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативні акти

1. Закон України «Про вищу освіту». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 29.04.2024).

2. Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». URL : https://drive.google.com/file/d/1u8Bo_S2xQTCDsfCt660P3kVoUR8FsPxd/view (дата звернення: 25.08.2024).

3. Положення про організацію освітнього процесу в ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». URL : <https://luguniv.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/polozhennia-pro-orhanizatsiiu-osvitnoho-protsesu.pdf> (дата звернення: 25.08.2024).

4. Положення про порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом формальної, неформальної та/або інформальної освіти в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». URL : https://luguniv.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/poloj_poryadok_res_osvita.pdf (дата звернення: 25.08.2024).

5. Процедура встановлення відповідальності здобувачів вищої освіти за порушення академічної доброчесності. URL : https://luguniv.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/5_3_prot_s_zabezp_yakist_osvita_2020_2.pdf (дата звернення: 29.04.2024).

Основна література

1. Балух В. Коцур. В. Ранньомодерна Європа. Київ : вид-во «Наші книги», 2016. 704 с.

2. Білінський В. Україна-Русь. Князі Галицькі-Острозькі. Київ : Навчальна література – Богдан, 2022. 376 с.

3. Білінський В. Україна-Русь. Споконвічна земля. Кн. 1. Київ : Навчальна книга – Богдан, 2021. 381 с.
4. Боева С., Бузань А., Кізлова А. Україна в контексті історичного розвитку Європи. Київ : Арт Економі, 2021. 304 с.
5. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академвидав, 2018. 688 с.
6. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2022. 512 с.
7. Відейко М. Ю. Історія цивілізації. Україна. Від киммерійців до Русі (X ст. до н.е. – IX ст.). Т. 1. Харків : Фоліо, 2023. 586 с.
8. Войтович В. Міфи і легенди давньої України. Вид. 2-ге доп. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 464 с.
9. Демчук Р. Українська ідентичність у модусі міфологем. Київ. 2014. 236 с.
10. Залізняк Л. Стародавня історія України. Київ : Темпора, 2021. 640 с.
11. Історія української культури : підручник / за ред. В. А. Качкана. Київ : ВСВ «Медицина», 2016. 368 с.
12. Кононенко О. Українська міфологія. Духи. Персони. Обряди. Харків : Фоліо, 2023. 416 с.
13. Митрополит Іларіон (Огієнко). Дохристиянські вірування українського народу. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 320 с.
14. Мицик Ю. Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Київ : Видавництво Кліо, 2020. 288 с.
15. Нарістов В. , Качур Г., Грицак Я. Навігатор з історії України. Русь. Київ : Портал, 2024. 144 с.
16. Петровський М. Історія України в документах і матеріалах. Київська Русь і феодальні князівства XII–XIII ст. Київ : вид-во Центр навчальної літератури, 2019. 310 с.
17. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2022. 512 с.
18. Пуйда Р. Б. Історія української культури. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2017. 160 с.

19. Шморгун Є. Міфи і легенди давніх українців. Київ : Знання, 2022. 159 с.

Додаткова навчальна література

1. Аркас М. Історія України-Русі. Київ : Наш Формат, 2020. 436 с.

2. Бабічев О.І. Аналіз російських нарративів заперечення геноциду української нації в період війни 2014–2024. *Сумський історико-архівний журнал*. № XLII. 2024. С. 45–52.

3. Бабічев О.І. Колабораціонізм в освітянській сфері на окупованих територіях у період 2014 по 2024 роки. *Вісник Луганського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Історичні науки. Всесвітня історія. Історія України. Історіографія та спеціальні історичні дисципліни*. 2024. № 3 (362). С. 94–105.

4. Бабічев О.І. Історичні прецеденти й уроки: порівняльний аналіз колабораціонізму в різних регіонах України й часових періодах. *Multidisciplinary challenges in contemporary science: innovations and collaboration : матеріали Multidisciplinary challenges in contemporary science: innovations and collaboration*. (15 верес. 2023 р.) Poland, Lodz. 2023. С. 301–304.

5. Баран В. Органи НКВС як інструмент сталінських репресій у західних областях України (вересень-грудень 1939 р.). *Проблеми гуманітарних наук*: зб. наук. праць Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка. Сер. Історія. 2020. Вип. 4. С. 52–69.

6. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. Київ : Саміт-книга. 2021. 472 с.

7. Другий місяць війни. Хроніка подій. Промови та звернення Президента Володимира Зеленського. Фоліо. 2022. 416 с.

8. Запорожченко Ю. В. Трансдисциплінарний вимір історіографії «гібридної» війни. 2014–2024 рр. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2024. Т. 35 (74). № 1. С. 196–201.

9. Зиза М. М. Освоєння українським козацьким населенням земель сучасної Луганщини наприкінці XVI – у першій половині XVIII ст.: причини, перебіг та історичні результати. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2024. Т. 35 (74). № 1. С. 34–38.

10. Ілляшенко Ю. Ю., Лисенко А. І., Яшан О. О. Відродження історичної правди про Богдана Хмельницького в новітню добу української історії: історичний, музейний, археологічний, суспільний потенціал. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2024. Т. 35 (74). № 1. С. 39–45.

11. Історія Української держави: Гетьманат ранньомодерної доби / відп. ред. В. Смолія. Київ : Арій, 2018. 720 с.

12. Кравець Н., Барвіненко В. Громадянське суспільство України в роки російсько-української війни: виклики, ціннісні орієнтири (2014 – 2024). *Східноєвропейський історичний вісник*. 2024. № 30. С. 200–211.

13. Пагіря О. Українське питання у зовнішній політиці Другої Речі Посполитої на зламі 1938–1939 рр. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2024. № 30. С. 131–146.

14. Робак І. Ю., Савенок Л. А. Специфіка історичної пам'яті населення сходу України в часи повномасштабної російської агресії. *Південний архів (історичні науки)*. 2024. № 45. С. 45–52. <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2024-45-6>.

Навчально-методичне видання

**УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ**

Автори-укладачі:

О. І. Бабічев, О. А. Дробишева, О. В. Набока

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
непрофільних спеціальностей

*Електронний варіант видання розміщено в репозиторії
ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»
URL : <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/>*

Здано до складання 29.07.2024 р. Підписано до друку 30.08.2024 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Умов. друк. арк. 3,07.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса
Шевченка»
вул. Івана Банка, 3, м. Полтава, 36003. Тел./факс:
+38 095 105 60 05,
e-mail: mail@luguniv.edu.ua; luguniv.info.edu@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.
